

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Ormens bedrägeri blev flickans skuld

En dokumentanalys av LVU-domar ur ett genus-,
makt- och socialkonstruktionistiskt perspektiv

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Höstterminen 2016

Författare: Linda Karlsson & Goulperin Harsan

Handledare: Baharan Kazemi

Abstract

Titel: Ormens bedrägeri blev flickans skuld

Författare: Linda Karlsson och Goulperin Harsan

Nyckelord: Sexualitet, LVU-domar, Sociala konstruktioner, Genus, Makt

Syftet med studien var att undersöka hur flickors respektive pojkars sexualitet framställs i LVU-domar och hur dessa beskrivningar kan förstås genom ett historiskt perspektiv. Vi har även undersökt konstruktionen av flickors sexualitet i LVU-domarna med stöd av socialkonstruktionism, makt- och genusteorier. Vi har gjort en kvalitativ dokumentanalys. Vårt urval består av 40 LVU-domar från 2016. 20 LVU-domar gällande flickor och 20 LVU-domar gällande pojkar. Av våra resultat framkommer det att flickornas sexualitet nämndes i avsevärt större utsträckning än pojkarnas. Vi har även sett att flickornas sexualitet beskrivs som problematisk och som något de bör behandlas för. Det finns även en tendens att skuldbelägga flickorna för de övergrepp de utsatts för.

Innehållsförteckning

Förord	4
1. Inledning/Problemformulering	5
1.1. Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrund	7
2.1 Barnavårdslagen	7
2.2 LVU	8
2.2.1 Miljöfall och Beteendefall	9
2.2.2 Socialt nedbrytande beteende	10
3. Tidigare forskning	10
3.1 Ett historiskt perspektiv på flickors/kvinnors sexualitet och samhälleliga ingripanden	11
3.2 Könade föreställningar inom socialt arbete	12
4. Teori	14
4.1 Socialkonstruktionism	14
4.1.1. Språkets roll i socialkonstruktionismen	15
4.1.2. Socialkonstruktionism och Michel Foucaults diskursteori	15
4.2 Michel Foucaults (1926-1984) teori om makt	17
4.3 Genusteori	17
4.4 Perspektiv på sexualitet	19
5. Metod	21
5.1 Val av metod	20
5.2 Urval	23
5.3 Avgränsningar	25
5.4 Genomförande av analys	25
5.5 Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet	26
5.6 Förförståelse	27

5.7 Arbetsfördelning	27
5.8 Etiska överväganden	28
6. Resultat och analys	30
6.1 Generella iakttagelse	31
6.2 Sexuellt beteende/sexuella relationer	33
6.3 Utsatt för övergrepp/utsätter sig för risk	36
6.4 "Farliga" pojkvänner/äldre killar	41
6.5 Prostitution	45
6.6 Sexualiserat beteende	48
7. Avslutande diskussion	50
8. Referenslista	53

Förord

Vi vill rikta ett speciellt tack till vår handledare Baharan Kazemi för hennes stöttning och de otaliga timmar hon har lagt på denna uppsats. Vi vill även tacka Förvaltningsrätten och Kammarrätten från vilka vi fått de LVU-domar som vi har studerat och tack till Ann-Christin Lövestedt för korrekturläsning av vårt arbete.

Linda Karlsson och Goulperin Harsan

Göteborg 2016

1. Inledning/Problemformulering

Man spelade discomusik och tjejerna var ofta uppe och dansade tillsammans. Anette dansade utan skor. Hon hade kort kjol på sig. Madeleine hade jeans på sig. Då hon satt fick han uppfattningen att hon försökte visa sina ben för dem. Hon "lekte" också med tungan mot dem. Deras beteende tydde på att de ville något." (B 817-98, Huddinge Tingsrätt, Wennstam K., 2004:21)

Citatet ovan förmedlar en vanligt förekommande syn på kvinnor/flickor som utsatts för våldtäkt och sexuella övergrepp. Fokus verkar ofta ligga på flickans uppträdande och utseende istället för på själva brottet som begåtts. Det verkar som om man försöker finna ursäkter för varför mannen/pojken förgripit sig på kvinnan/flickan. Var hon inbjudande? Hade hon utmanande kläder på sig? Man försöker hitta "fel" hos henne för att rättfärdiga våldtäkten. Detta anser vi är helt fel! Är det inte mannen/pojken som ska stå till svars för sina gärningar?

På socionomprogrammet ingår en termins VFU (verksamhetsförlagd utbildning). Vi utförde vår VFU på två olika SiS-institutioner för tvångsomhändertagna barn och ungdomar. En SiS-institution är ett hem där ungdomar tvångsvårdas med stöd av 12§ LVU. Statens institutionsstyrelse ansvarar för denna vård (1990:52). Då vi tog del av utredningar som hade gjorts av socialtjänsten upptäckte vi att flickors sexualitet nästan alltid nämns och beskrivs som ett problem i utredningarna och inte sällan är detta en av anledningarna till att flickan omhändertas. Även när det inte fanns några belägg för att flickan ens haft sex spekulerades det om detta i hennes utredning. Vi märkte även att det fanns en tendens till att skuldbelägga flickorna för övergrepp de blivit utsatta för.

Att bli skuldbelagd för övergrepp man utsatts för är problematiskt på många sätt. Det kan till exempel verka avskräckande när det gäller huruvida man vill berätta om och anmäla en våldtäkt. Å ena sidan uppmuntrar samhället till anmälan men å andra sidan beskylls våldtäktsoffret för övergreppet. Det finns till och med en risk att våldtäktsoffret tvångsomhändertas enligt 3§ LVU och därmed blir frihetsberövad för något hon inte haft någon skuld till. Att skuldbelägga

våldtäktsoffret är även problematiskt då det sänder ut skeva signaler om vad som är okej för en kvinna/flicka att utsättas för. Får man gång på gång höra om fall där våldtäktsoffrets trovärdighet ifrågasätts på grund av hennes uppträdande, före, under och efter våldtäkten, tror man till slut på att det är rimligt att lägga skulden på flickan om hon uppträtt på ett visst sätt. Det sänder ut signaler till kvinnan/flickan att det är hennes fel att ett övergrepp skett. Det sänder även ut signaler till mannen/pojken att kvinnokroppen är till för hans njutning och det är fritt fram att förgripa sig på den.

I majoriteten av de LVU-utredningar gällande flickor gjorda av socialtjänsten, som vi tog del av under VFU:n, nämndes sexualiteten och den beskrevs ofta som problematisk. Varifrån kommer denna nästintill besatthet av om en flicka har sex eller inte? Det är en fråga vi ställt oss när vi läst socialtjänstens utredningar. Vår erfarenhet från VFU:n är att pojkars sexualitet inte nämns i socialtjänstens utredningar i samma utsträckning som flickors. Vi vill se om så även är fallet i flickors och pojkars LVU-domar. Nämns deras sexualitet? Och om den gör det, beskrivs den på samma sätt? Dessa frågor lade grunden för denna uppsats. Vi är också nyfikna på att studera föreställningarna om kvinnlig och manlig sexualitet utifrån ett historiskt perspektiv, för att förstå varför sexualiteten beskrivs som den gör i socialtjänstens utredningar. Vi är även nyfikna på hur förhållandet mellan ansvar och skuld ser ut när det handlar om flickor som utsatts för övergrepp.

Vi anser att detta är viktigt för socialt arbete, då en diskussion om jämställdhet och likhet inför lagen alltid bör vara relevant för samhällets institutioner och det sociala arbetets praktik. Om det finns en praktik inom socialt arbete där flickor och pojkar behandlas olika och där traditionella könsroller reproduceras, är det viktigt att belysa detta. Eftersom det är socialarbetare som formulerar ansökningar om LVU kan det behövas en ständig diskussion om genusfrågor för att bryta strukturer och mönster som innebär diskriminering. Om det är så att samma tendenser som vi såg i Socialtjänstens utredningar vi studerade under vår VFU även förekommer i de LVU-domar vi har tagit del av, är detta allvarligt, då det skulle innebära att flickor och pojkar bedöms olika inför lagen. Det är relevant att inom socialt arbete diskutera föreställningar om flickor respektive pojkars beteenden och sexualitet för att undvika att reproducera traditionella könsroller samt för att alla ska vara lika inför lagen.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur flickors sexualitet framställs i LVU-domar och hur kopplingar till sexualitet görs i argumentationen för tvångsvård. För att undersöka detta använder vi pojkars LVU-domar som en jämförelsegrupp. Ett delsyfte är att placera denna praktik i en historisk kontext. Studiens syfte och delsyfte kommer att undersökas utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv med stöd av teorier om genus och makt.

Frågeställningarna vi kommer att arbeta utifrån är:

- *Hur framställs flickors respektive pojkars sexualitet i LVU-domar?*
- *Hur kan dessa beskrivningar förstås utifrån hur svensk barnavård historiskt har skildrat flickors och kvinnors sexualitet?*
- *Hur kan konstruktionen av flickors sexualitet i LVU-domar analyseras med stöd av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv samt makt- och genusteorier?*

2. Bakgrund

2.1 Barnavårdslagen

Barnavårdslagen, som är förlagan till LVU, ändrades vid några tillfällen under 1900-talet. I varje barnavårdsnämnd, som ansvarade för att ombesörja att Barnavårdslagen följdes, var kyrkoherden alltid ordförande. Dåtidens skolkommitté ansåg att kyrkoherdarna hade de bästa kunskaperna rörande "tuktlöshet" och "laglöshet" och att de hade god insikt i hur ett barn skulle uppfostras (Hamreby, 2004:40).

Under 1930-talet uppstod en så kallad moralpanik då dåtidens ungdomar började ägna sig åt "nöjeslystnad" och tillbringa mycket tid vid dansbanor. Oron över detta låg till grund för att barnavårdslagen skulle ändras 1934, vilket påverkade främst kvinnor i åldern 18 till 21. I och med den nya lagändringen kunde även kvinnor mellan 18 och 21 år bli omhändertagna av samhället om de upptäcktes ägna sig åt socialt oaccepterade nöjen, som att till exempel befinna sig på dansbanor. Denna aktivitet beskrevs kunna leda till promiskuöst beteende som i sin tur kunde leda till prostitution. Innan

lagändringen trädde i kraft kunde endast flickor under 18 år blir omhändertagna, och då med stöd av lösdrivarlagen. De dömdes då till tvångsarbete (Hamreby, 2004:50). Då den nya lagändringen bidrog med att ungdomar mellan 18 och 21 år kunde omhändertas, kunde den bidra till att kontrollera och disciplinera även äldre flickors sexualitet och till att förhindra en eskalerande kriminalitet hos äldre pojkar. 1935 tillkom en ny lag, steriliseringslagen. I Hamrebys studie beskrivs denna lag av historikern Maija Runcis som ännu ett sätt att försöka förhindra den "okontrollerbara sexualiteten". I rådande samhällsdebatt låg fokus på att de kvinnor som födde barn utanför äktenskapet låg samhället till last rent ekonomiskt och genetiskt eftersom barnen de födde ansågs försämma människosläktet. I en studie som Maija Runcis utfört, där hon studerat ansökningar om steriliseringar mellan 1935 och 1941, så gällde 68 % av fallen kvinnor. Av de kvinnor som skulle steriliseras var 63% kopplade till deras sexualitet (Hamreby, 2004:115-116).

1960 kom det en ny upplaga av barnavårdslagen. Denna upplaga byggde mer på vård och fostran och mindre på disciplinering. 1963 kom det ännu ett tillägg i barnavårdslagen, den så kallade "raggarparagrafen". Detta tillägg riktade sig till unga, men främst flickor då de ansågs löpa störst risk att skadas allvarligt om de vistades i miljöer där de "avancerade ungdomarna" fanns och där de kunde komma i kontakt med alkohol och "förförelse". Detta tillägg utgjorde en möjlighet för polisen att omhänderta flickor för att bibehålla allmän säkerhet och ordning. Det krävdes inte något speciellt beteende av flickorna, utan omhändertagandet kunde grunda sig på ett förebyggande syfte, d.v.s. att flickorna inte skulle utsättas för några risker (Hamreby, 2004:58,147).

2.2 LVU

LVU är en förkortning för *lag med särskilda bestämmelser om vård av unga* (1990:52). Denna lag reglerar hur barn kan omhändertas av socialtjänsten när det inte finns något samtycke till vård.

Enligt Barnkonventionen (artikel 6) har barn och ungdomar rätt till liv och utveckling. Detta betyder att barn och ungdomar har rätt till att få sina grundläggande behov tillgodosedda samt att ha tillgång till trygghet och

omsorg. Enligt 11 kap. 1§ SoL har socialnämnden en skyldighet att inleda en utredning i de fall det kommer till nämndens kännedom att ett barns utveckling och hälsa kan vara utsatt för en påtaglig risk. Om utvecklingen och hälsan utsätts för risker kan detta bidra till en ogynnsam utveckling. En sådan utredning kan ge vägledning om vård kan ges genom öppna och frivilliga insatser eller om vårdbehovet endast kan tillgodoses genom vård utanför hemmet samt om tvångsåtgärder behövs (Socialstyrelsen, 2009:21-22).

2.2.1 Miljöfall och Beteendefall

För att kunna bli föremål för LVU så finns det två olika paragrafer som styr. 2§ LVU reglerar de så kallade miljöfallen. Miljöfallen omfattar de barn och ungdomar som far illa i sina hem och där inte föräldrarna kan tillgodose deras behov av omsorg och trygghet samt där frivilliga insatser av olika skäl inte bedöms tillräckliga för att tillgodose barnets bästa (Socialstyrelsen, 2009:23). I denna studie har vi endast inriktat oss på 3§ LVU vilket omfattar de så kallade beteendefallen. Paragrafen lyder enligt följande:

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (1990:52).

För att bli omhändertagen med stöd av 3§ LVU krävs det att ungdomen är i behov av vård. Det beteende eller den utveckling som utgör detta vårdbehov ska inte kunna förändras på frivillig väg för att rekvisiten för ett omhändertagande enligt LVU ska vara uppfyllda. Där det i paragrafen står hälsa, syftar det till den unges psykiska och fysiska hälsa. Där det står utveckling menas den unges känslomässiga, sociala och intellektuella utveckling. För att bli omhändertagen behöver det inte ha blivit några konsekvenser av det riskfyllda beteendet men det ska finnas en klart påtaglig risk för den unges beteende och utveckling. Då ett tvångsomhändertagande är en stor insats för en individ kräver det tydliga grunder i beslutet. Beslutet för att bli omhändertagen enligt 3§ LVU ska utgöras av klara och tungt övervägande risker för den unges hälsa och utveckling (Socialstyrelsen, 2009:24). Att tvångsomhänderta en ungdom med stöd av 3§ LVU kan innebära en

kränkning av dess integritet. Det kan innebära att vårdas i eller utanför hemmet. Att vårdas på ett SiS-boende innebär enligt lag (§12 LVU) att man kan bli föremål för flera olika inskränkningar vad gäller den personliga integriteten och självbestämmandet. De som arbetar inom SiS har särskilda befogenheter. Dessa särskilda befogenheter innefattar bland annat begränsad rörelsefrihet, att vårdas avskilt i fråga om våldsamt eller drogpåverkat beteende samt att bli föremål för yttlig kroppsbesiktning. Samtliga befogenheterna kan innebära en kränkning för individen, då de gör en inskränkning på ungdomens privata sfär och möjligheten till ungdomens egna gränssättningar blir snävare.

2.2.2 Socialt nedbrytande beteende

Enligt förarbetena till LVU (prop.1989/90:28:109) beskrivs en ungdom som avviker från samhällets rådande grundläggande normer inneha socialt nedbrytande beteende. Det finns ingen tydlig definition av vad som avses med socialt nedbrytande beteende, men en ungdom kan till exempel ha begått några enstaka brott. Dock ska det inte gå att klassa dessa brott som någon brottslig verksamhet för att passa in i kategorin socialt nedbrytande. Ett annat exempel som läggs till i vissa domar, är att det kan vara en fråga om att “den unge vistas, annat än tillfälligt, i en så kallad knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på sexklubb”.

3. Tidigare forskning

Det finns omfattande forskning gällande tvångsvård inom socialt arbete och i den forskningen använder sig forskare av teorier gällande genus, klass och etnicitet för att analysera praktiker inom socialt arbete (Vogel, 2012; Berg, 2002; Mattson, 2005). I det här kapitlet har vi valt att presentera ett antal studier som vi anser har direkt relevans för den forskningsfråga och den empiri som vår uppsats utgår ifrån. Vi har valt att utgå från forskning som beskriver en svensk kontext, eftersom vi tror att socialt arbete i varje land och varje lagstiftning har vuxit fram ur specifika historiska sammanhang och det är dessa vi vill redogöra för.

Forskningen vi valt att använda i denna studie behandlar vad som anses vara en “bra” respektive “dålig” flicka enligt samhällets normer och hur det återspeglas i socialtjänstens arbete med barn och ungdomar. Den behandlar även

flickor/kvinnor inom tvångsvården och på vilka grunder dessa flickor/kvinnor omhändertagits. Forskningen redogör även för ett historiskt perspektiv på den sociala barnavården i Sverige och hur flickors sexualitet har konstruerats som ett socialt problem. Den historiska forskning vi tar del av behandlar även synen på kvinnans sexualitet.

3.1 Ett historiskt perspektiv på flickors/kvinnors sexualitet och samhälleliga ingripanden

I boken *Den mörka kontinenten – kvinnan, medicinen och fin-de-siècle* vill idéhistorikern Karin Johannisson (1994) identifiera strukturer i kvinnors sjuklighet. Materialet hon använder sig av är bland annat sexologiska studier, läkarrapporter och uppfostringslitteratur.

Johannisson (1994) beskriver att under 1700-talet ansågs kvinnors sexualitet som mer gränslös och farlig än mannens. Hennes starka lust ansågs obegränsat och hon sågs som en hotfull fresterska. När kvinnans sexualitet väl var definierad som farlig blev det viktigt att kontrollera och reglera den. Kvinnans sexualitet måste tyglas och hon får nu bära ansvaret även för mannens sexualitet genom att inte fresta honom. Detta synsätt växte sig starkt under romantikens 1800-tal. Kvinnan avsexualiserades och hennes sexualitet började istället sammankopplas med moderskapet. Ett exempel på denna avsexualisering är att den kvinnliga orgasmen försvann helt ur den medicinska litteraturen. 1800-talets ”normala” kvinna skulle inte ha någon, alternativt en väldigt svag sexualdrift (Johannisson, 1994:58-61).

Vid 1900-talets början levde den asexuella stereotypen kvar. Vid sidan av denna stereotyp fanns det dock en skräck för den sexuella och farliga kvinnan, för fresterskan som drivs av okontrollerad lust och som suger all kraft och förnuft ur mannen. Denna sistnämnda kvinnotyp representerades av den prostituerade kvinnan och förknippades med smuts, smitta och asocialitet. Kvinnor som visade en aktiv sexuell lust sågs som mentalt och moraliskt sjuka och ansågs ibland behöva hospitaliseras. Genom att sjukdomsförklara kvinnlig sexualitet konstruerades den som livsfarlig (Johannisson, 1994:63-64).

Kerstin Hamreby (2004) anlägger även hon ett historiskt perspektiv då hon i sin avhandling *Flickor och pojkar i den sociala barnavården: föreställningar om*

kön och sociala problem under 1900-talet undersöker vad som låg till grund för omhändertagande av pojkar och flickor mellan 1896 och 1963. Hamrebys forskning baseras på historiskt källmaterial och empiri från tidigare känd forskning. Materialet läser hon med ett genusperspektiv för att framhäva hur flickor har förblivit dolda i könsneutrala lagtexter och offentliga dokument som talar om ungdomar (Hamreby, 2004:6).

I sin avhandling problematiserar Hamreby hur majoriteten av ungdomsforskning endast inriktar sig på pojkar. Den så kallade "pojkforskningen" benämns som ungdomsforskning och har länge ansetts vara könsneutral av forskarsamhället (Hamreby, 2004:3).

Hamrebys avhandling behandlar även hur samhälleliga ingripanden som görs mot flickor och deras sexualitet. "Bra flickor" är nämligen inte sexuella, det är endast "de dåliga flickorna" som söker efter sexuell tillfredsställelse (Hamreby, 2004:22).

Hamrebys resultat visar ett mönster där flickor och kvinnor historiskt sett har varit föremål för insatser från samhället, bland annat i form av tvångsvård och institutionalisering, på andra grunder än pojkar och unga män. Sexualiteten och risken för att utveckla ett sexuellt avvikande beteende har varit centrala argument för tvångsomhändertaganden av flickor (Hamreby, 2004).

3.2 Könade föreställningar inom socialt arbete

Astrid Schlytter (1999) har i sin bok *Kön och juridik i socialt arbete* undersökt 3§ i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ur ett könsmaktsperspektiv. Schlytters studie avhandlar flickor i första hand och hon använder pojkar som jämförelsegrupp (Schlytter, 1999:9).

I de LVU-domar Schlytter granskat gällande flickor som omhändertagits jämlikt 3 § LVU enligt rekvisitet "annat socialt nedbrytande beteende" fann hon att det fanns domar där flickans sexualitet bidragit till omhändertagandet av henne. Flickorna hade även andra problematiska beteenden men inte så allvarliga att de allena kunde ses som socialt nedbrytande. Dock blev dessa beteenden problematiska då de sammankopplades med att flickorna var sexuellt aktiva och betedde sig "sexuellt utmanande", vilket gjorde att det ansågs legitimt att

tvångsomhändertagda dem. Även pojkvänner nämndes i domarna, till exempel togs pojkvännernas ålder och etnicitet upp som ett problem (Schlytter, 1999:91-92).

I Ingrid Claezons (2008) forskningsstudie *Att göra skillnad: könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar* påvisar hon att det görs skillnad mellan könen utifrån just deras juridiska kön och inte utifrån vad ungdomen gjort eller varit med om. Hon har genom forskningscirkel under två terminer diskuterat könade föreställningar inom socialt arbete på olika socialtjänster i Sverige. Genom dessa samtal framkom det bland annat att det var vanligare att diskutera flickors sexualitet än pojkars i socialt arbete (Claezon, 2008:3).

Claezon (2008), liksom Schlytter (1999), har i sin forskning kunnat utläsa att det finns olika fokusområden i pojkars och flickors LVU-domar. Hon menar även att en liknande jämförelse kan göras med socialtjänstens LVU-utredningar. Flickors sexualitet diskuteras i mycket högre grad än pojkars. Flickor tillskrivs även ansvar för att de "låt sig utnyttjas" då de blivit utsatta för övergrepp (Claezon, 2008:53-54).

Claezon menar att arbeta med socialt arbete innebär att ständigt reflektera hur kön görs och vara medveten om vilka konsekvenser som eventuella åtskillnader kan innebära (Claezon, 2008:14).

Helena Johanssons (2006) avhandling *Brist på manliga förebilder: Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik* visar att både behandlare och socialsekreterare är en del av konstruerandet och reproducerandet av sociala problem bland ungdomar. Detta visar sig genom hur de sociala problemen beskrivs i socialtjänstens utredningar. Studien syftar till att analysera och dekonstruera föreställningen om att brist på manliga förebilder kan ge olika konsekvenser (Johansson, 2006:30-31).

Under studiens gång genomförde Johansson intervjuer ute i verksamheter för socialt arbete. Hon kunde efter ett antal intervjuer utläsa hur kvinnlighet uppfattas och konstrueras. En typ av kvinnlighet är *den förföriska kvinnan* som är farlig och förförisk gentemot män. Denna förföriska kvinna lockar män till att begå oanständiga handlingar. Hennes kropp objektifieras av mannen, vars sexualitet beskrivs som ostoppt och okontrollerbar. Den vuxna mannen behöver utveckla ett skydd för att inte förföras av denna typ av kvinna. Det är flickorna som ansvarar för att tillgodose sig med kunskap om vilka faror det kan innebära att

ägna sig åt sexuella aktiviteter (Johansson, 2006:116-117).

4. Teori

Nedan presenteras de teorier som vi använder i analysen av vår empiri. Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv anser vi passar studiens syfte då vi vill titta på hur sexualitet *konstrueras* i LVU-domar. Vidare anser vi att ett makt- och genusperspektiv är relevant när man försöker förstå varför sexualiteten konstrueras som den gör. Vi anser att samhället genomsyras av patriarkala maktstrukturer som kontrollerar och förtrycker oss människor i allmänhet och flickor/kvinnor i synnerhet. Våra valda teorier hjälper oss att förstå hur samhällets normer kring sexualitet konstruerats genom tiderna och hur det speglas i dagens rådande normer. Normer som kan verka förtryckande och som vi som socialarbetare har till uppgift att avslöja och dekonstruera.

4.1 Socialkonstruktionism

Enligt Burr (2003) är socialkonstruktionismen en kritisk teori som utmanar människans sätt att förstå världen och även sig själva, utifrån förgivettagna idéer om att endast det observerbara är det sanna. Socialkonstruktionismen uppmanar oss att vara misstänksamma mot våra antaganden om hur världen fungerar och ifrågasätta det som vi anser vara det naturliga och enda rätta, till exempel kategorierna ”kvinna” och ”man”, som många anser vara två biologiskt fastställda kategorier. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv skulle man kunna hävda att dessa kategorier är konstruerade av människan och att vi lika gärna skulle kunna dela upp oss människor i kategorier som exempelvis ”lång” och ”kort” (Burr, 2003:2-3).

Burr (2003) menar att existerande kategorier och begrepp vi använder oss av är historiskt och kulturellt betingade. Synen på hur världen fungerar skiftar mellan olika kulturer och olika tidpunkter i historien. Ett exempel på det är barnaga, som i dagens Sverige är olagligt och ses som övergrepp. Så har det inte alltid sett ut. För inte alltför länge sedan ansågs aga vara ett nödvändigt inslag i barnuppfostran, vilket det fortfarande gör i en del kulturer. Vår världsuppfattning speglar inte bara

den kontext vi befinner oss i. Den är även en produkt av just den kontexten och beroende av de rådande ekonomiska och sociala dispositioner som existerar. Det som anses vara kunskap i en kultur är alltså en artefakt av kulturen den befinner sig i. Det går därför inte att säga att ett sätt att förstå världen på är mer sant än något annat (Burr, 2003:4).

4.1.1. Språkets roll i socialkonstruktionismen

Hur konstrueras då våra ”sanningar”? Socialkonstruktionister hävdar att det är i den dagliga interaktionen mellan människor som våra ”sanningar” om världen konstrueras. Social interaktion, och speciellt vårt språk, är därför en viktig del i den socialkonstruktionistiska idéns sätt att förstå världen (Burr, 2003:4).

Språket är unikt för människan och det är ett verktyg vi använder för att konstruera världen så som vi uppfattar den. Språket är, på grund av dess stora variation och ständiga förändring, en av hörnstenarna i socialkonstruktionistisk teori. I motsats till den traditionella psykologins tanke om att vi människor föds med ett komplett innehåll av olika känslor som vi sedan använder vårt språk för att förklara, menar socialkonstruktionismen att människan i takt med att hen lär sig prata inte har något annat val än att förstå sig själv utifrån samhällets redan existerande ord och begrepp. Med andra ord är vårt medvetande och vår erfarenhet av världen konstruerade utifrån språkets uppbyggnad och samhällets normer (Burr, 2003:46,48).

4.1.2. Socialkonstruktionism och Michel Foucaults diskursteori

Inom socialkonstruktionistisk teori finns en tanke om att det språk som är tillgängligt för oss begränsar eller styr oss i hur vi tänker och vad vi säger. Även vårt agerande och uppfattningen om vad vi får utsättas för är begränsat eller styrt av språket. Detta kallar Burr (2003) för makro-socialkonstruktionism. Makro-socialkonstruktionism är starkt influerat av Foucault och hans teori om diskurser. Enligt Foucault är en diskurs en uppsättning av olika handlingssätt, historier, bilder, metaforer mm. som tillsammans producerar en bild av hur saker och ting fungerar och vad som är riktigt. Den rådande diskursen formar det sätt vi ser och upplever världen på (Burr, 2003:63-64).

Olika språkliga diskurser skapas i olika specifika situationer där olika omständigheter råder, vilket betyder att en diskurs som skapats inom en social kontext inte återfinns i en annan social kontext. Ett barn som växer upp i en specifik kontext tillägnar sig den diskurs som existerar just där och samtidigt konstruerar barnet kunskaper om världen via diskursen, vilket betyder att den språkliga diskursen styr hur barnet kommer att förstå och se på världen. I de mest extrema varianterna av socialkonstruktionism ifrågasätts om något överhuvudtaget existerar oberoende av det språkliga uttrycket. Detta synsätt har i sin tur ifrågasatts av kritiker, eftersom inget över huvud taget i så fall skulle kunna sägas vara ”verkligt” och existera oberoende av den sociala konstruktionen via språket (Burr, 2001:80-82).

Enligt Foucault hör kunskap och makt nära samman. Den som har kunskap har också makt och makt ger i sin tur kunskap. Utifrån detta synsätt medför detta att den som behärskar den diskurs som existerar i en viss kontext också har möjlighet att utöva makt. Foucault menar att man inte kan säga att bara en viss grupp människor, t ex över- och medelklassen, utövar makt. Istället utövas makten genom den språkliga diskursen, genom att vi socialiseras in i de existerande maktstrukturerna via språket utan att vi märker att makt utövas. Vi uppfattar tvärtom att de rådande maktförhållandena är logiska och naturliga eftersom vi genom vår socialisation uppfattar dem som ”sanningar om världen” i stället för att se att det rör sig om skapade maktstrukturer. För att kunna bryta denna ”spiral” är det viktigt att försöka förstå varifrån våra rådande föreställningar (som vi ser som objektiv kunskap) kommer ifrån och hur de har skapats (Burr, 2001:79; Foucault, 2003:xiii-xv).

Foucault menar också att vi alla, oavsett grupptillhörighet, i olika situationer kan utöva makt om vi behärskar den rådande diskursen. Han säger dessutom att makten hela tiden ifrågasätts och utmanas, vilket skapar ett behov att ständigt få de ”sanningar” som diskursen kommunicerar att bekräftas gång på gång. Om detta inte sker kan konkurrerande diskurser ta över och få tillgång till makten (Burr, 2001:80; Foucault, 2003:xiii).

4.2 Michel Foucaults (1926-1984) teori om makt

Michel Foucault (2003) beskriver makt som något som utövas snarare än något som någon besitter. Det är inte nödvändigtvis ett ärvt privilegium, utan något som reproduceras genom olika personers ställning i relation till varandra. Han reflekterar även över hur makt och kunskap står i förhållande till varandra. Han menar att makt och kunskap förutsätter varandra. Att besitta kunskap är att ha en maktposition och vise versa (se avsnitt 4.1.2) (Foucault, 2003:32-33).

Foucault (2003) diskuterar kring synen på brott och straff och menar att straff är en tydlig maktutövning som fungerar som rättsskipning. Han menar att ett straff ska stå i proportion till brottet som begåtts. Foucault menar även att det finns många exempel genom historien på hur makt har praktiserats genom att straff skulle fungera avskräckande. Detta skulle syfta till att tanken på straffet skulle vara starkare än själva lockelsen att begå ett brott (Foucault, 2003:52-54).

Foucault (2003) menar att den disciplinära makten har blivit allt vanligare sedan början av 1800-talet. Det har praktiserats genom till exempel korrektions- och fostringsanstalter. De personer som blir föremål för den disciplinära makten underkastas en konstant övervakning. Det finns otaliga tekniker som har för avsikt att mäta, kontrollera och slutligen korrigera det avvikande. Denna typ av konstant disciplinerande makt kallas även panopticon. Tanken med panopticon är att det ska finnas utrymmen där personer ska vistas och vara konstant iakttagna, eller åtminstone i tron om att det finns en konstant övervakning. Då den iakttagna personen är ständigt medveten om sin situation så fungerar makten automatisk. Makten blir så fullkomlig att den inte behöver utövas. De studerade personerna blir då inneslutna i en maktsituation som de själva uppbär. Personer kommer att foga sig efter makten då de känner sig konstant övervakade och deras beteende kommer därmed att korrigeras (Foucault, 2003:200-202, 206).

4.3 Genusteori

Hirdman (2001) beskriver att det var under sent 1970- och tidigt 1980-tal som begreppet "gender" började dyka upp i den amerikanska kvinnoforskningen. Inspirerade av amerikanerna stal svenska kvinnoforskare begreppet och översatte det till det svenska "genus". De ansåg att ordet på ett bra sätt betonar att kvinnor och män inte är två fasta naturliga kategorier utan att de i själva verket är

produkter präglade av fostran, tvång och underordning. Genusbegreppet ansågs användbart när det kom till att försöka förstå kvinnans underordning och hur både kategorin kvinnor och män är en del av reproduktionen av mannen som norm och kvinnan som ”den andra”. Genusbegreppet ansågs också användbart för att förstå hur denna systematiska orättvisa som existerar mellan könen, den så kallade genusordningen, hindrar både män och kvinnor i deras tankar och handlingar. Begreppet problematiserade en vanlig tanke om att våra könsroller skulle vara oberoende av maktförhållanden och att det var rollerna i sig som var ansvariga för ojämlikheten mellan män och kvinnor. Det fanns en tanke om att, om vi bara bytte ut våra könsroller, skulle samhället bli jämställt. Hirdman menar att genusbegreppet är ett användbart verktyg för att kunna diskutera hur kön görs och för att frilägga befintliga genusmönster och befria oss från gamla tankefigurer om män och kvinnor (Hirdman, 2001:6,12-13,16).

I sin bok *Genus – om det stablas föränderliga former* delar Hirdman upp synen på kvinnan i olika formler. Grundformeln är man – icke man. Alltså kvinnan är osynlig. Hon är icke närvarande, en skugga. Hirdman menar att denna osynliga varelse ligger till grund för de andra två mer tydliga formlerna. I den ena av dem, jämförelsens formel, ses kvinnan som en outvecklad, sämre version av mannen. Detta synsätt kan jämföras med den kristna skapelsemyten där kvinnan skapas av mannens revben (Hirdman, 2001:27-30, 33-34).

Den andra formeln kallar Hirdman för den normativa formeln. I denna formel ses kvinnor och män som varandras motsats, som två olika arter. Det är skillnaden mellan könen som betonas. Detta synsätt speglar en biologisk världsåskådning. En världsåskådning inspirerad av Darwins evolutionsteori med fortplantningen i centrum. Kvinnans biologiska öde är att bli mor. Hennes uppgift är att föda och uppföda och för att uppfylla sin uppgift här på jorden måste hon behaga mannen. Här är kvinnans kropp i fokus. Hos mannen däremot, är det de inre egenskaperna, intellektet som står i fokus. Kvinnan = natur och mannen = kultur (Hirdman, 2001:36-38).

De två stereotypa kvinnligheter som nämnts ovan, den sämre och ofullständiga versionen av mannen och den som står i kontrast till mannen samexisterar ofta. Kategorierna flyter in i varandra och den biologiskt annorlunda kvinnan ses ofta även som en mindre intellektuellt utvecklad människa (Hirdman, 2001: 43).

Mannen då, vad utmärker honom? Enligt Hirdman (2001) är det som utmärker mannen det faktum att han inte är kvinna. Medan hon är kroppen är han själen. Han besitter kvalitéer som att mäktat, att kunna, att vara stark i handling och tanke. Dessa ”icke-kvinnliga” och manligt stereotypa kvalitéer menar Hirdman är grundstenarna i hur mannen görs. Mannen är normen, han är den idealtyp som kvinnan jämförs mot. Mannen representerar människan och kvinnan är ”det andra”. Det är den ”manliga” egenskapen förnuftet som skiljer människan från djuren (och kvinnan). Detta synsätt resulterar i att världen uppfattas, diskuteras och berättas om utifrån ”självklarheten” att mannen är människan och hans egenskaper är därmed de värdefulla och eftersträfvansvärda. Den stereotypa maskuliniteten avgör vad som är viktigt och inte viktigt. Det kan vi exempelvis se i hur vården är utformad, där typiska ”manssjukdomar” har högre status och forskas mer på än typiska ”kvinnosjukdomar” som till exempel förlossningsskador mm. (Hirdman, 2001:51, 63-64).

Mansnormen är inbyggd i våra samhälleliga institutioner, både de abstrakta och de konkreta. Det kvinnoförtryck som mansnormen utgör är ett subtilt förtryck. Det sker på ett omedvetet plan och är som nämnts ovan, en del av vår världsuppfattning. Dock är förtrycket också synbart, till exempel i löneskillnader mellan könen och i det faktum att majoriteten av dem som innehar maktpositioner är män (Hirdman, 2001:65).

Den ”självklara” manlighetsnormen är fast cementerad i vår kultur. Detta är anledningen till varför kvinnor accepterar den ojämlika genusordningen. Den upplevs som självklar. Både kvinnor och män lever i den normalitet som den manliga normen skapar. Därför är både kvinnor och män delaktiga i att producera och reproducera normen (Hirdman, 2001:75).

4.4 Perspektiv på sexualitet

Löfgren-Mårtensson (2013) beskriver sexualitet som såväl den enskildes ensak som omgivningens. En människa har under sin uppväxt blivit föremål för normer, värderingar, lagar, uppfostran och socialt bemötande angående olika syner på sexualitet. Samhället i stort antar en kontrollerande funktion då till exempel information om preventivmedel och sexualkunskap kontrolleras genom politiska riktlinjer. Makt kan därav kopplas till synen på sexualitet (Löfgren-Mårtensson,

2013:10).

Det finns även en traditionell och kristen syn som också har präglat synen på sexualiteten på så sätt att den endast anses vara av värde för att reproducera människosläktet (Löfgren-Mårtensson, 2013:37).

Som vi tidigare nämnt menar Foucault att makt och kunskap hör samman. Löfgren-Mårtensson (2013) beskriver att Foucault anser att sexualiteten är beroende av samhälleliga maktstrukturer och att vetenskapen är en bidragande faktor till att skapa normer om hur vi ska agera som sexuella personer. Foucault beskriver att sexualiteten är ett område som genom tiden varit föremål för kontroll. I ett försök att kontrollera sexualiteten har makten försökt konstruera den som enhetlig. Från och med 1800-talet och framåt har olika sexualiteter klassificerats som "normala" eller "onormala". Denna klassificering har möjliggjort behandling av de "avvikande". Dock menar Foucault att sexualitet aldrig kan kallas för normal eller onormal. Han anser att sexualitet är något som formas utifrån samhällets rådande diskurser och därmed utifrån de synsätt som styr samhället (Löfgren-Mårtensson, 2013:42, 52, 66).

I modern tid är vi mer accepterande och öppna för olika typer av sexualiteter jämfört med förra sekelskiftet men ännu är inte alla normer och gränsdragningar borta. Sexualitet är fortfarande sammankopplat med en stabil kärleksrelation och uppnår först där sitt fulla värde. Denna kärleksideologi är även stark bland svenska ungdomar, trots att det samtidigt kan ses som lite gammaldags. Detta visar på hur präglade ungdomarna är av samhällets övergripande normer och värderingar kring sexualitet. Det finns tydliga hierarkier inom sexualitetens område, där vissa handlingar anses som goda medan andra är icke önskvärda. Även när och var den sexuella handlingen utövas speglar de existerande normerna och värderingarna i samhället. Om sexualiteten praktiseras inom ett äktenskap eller en kärleksfylld relation så anses den som "bra", medan utomäktenskapligt umgänge eller stigmatiserande sexuella relationer anses som "dåliga" (Löfgren-Mårtensson, 2013:53-54, 65).

Att sexualisera en person är att framhäva den som sexuell. Att sexualiseras har blivit en del av människans vardag då vi exponeras för sexualisering i reklam och media. Att sexualisera kvinnor och definiera vad som är normerande för det sexuella begäret är en del i processen att göra dem till sexuella objekt (Löfgren-

Mårtenson, 2013:28, 80).

5. Metod

5.1 Val av metod

Vi har genomfört en kvalitativ dokumentanalys där vi undersökt totalt 40 LVU-domar, varav 20 domar för flickor och 20 domar för pojkar. Denna jämförelse syftar till att se om det finns skillnader i hur deras sexualitet beskrivs och hur sexualiteten genom dessa beskrivningar konstrueras. De domar som vi undersökt berör barn som har varit föremål för tvångsvård enligt 3§ LVU.

Vi valde att göra en dokumentanalys då vi anser att dokumenttext på ett avgörande sätt kan avslöja samhälleliga och rådande normer. Vi valde att analysera LVU-domar, i vilka vi anser att vi finner viktiga texter, då de är författade av myndighetspersoner som tilldelats en maktposition, i och med att utredningen som LVU-domarna grundas på i hög grad påverkar domens utgång. I dessa domar går det alltså att utläsa vad socialtjänsten anser är viktigt att beskriva hos en ungdom för att denne ska omhändertas med stöd av 3§ LVU.

Bergström och Boréus (2012) menar att språket utgör en viktig del i en studie för att förstå människans sätt att tänka och handla. Språket utgör en grund till vårt tänkande och handlande och styr därmed hur texter konstrueras. Människors sätt att uttrycka sig i skrift kan bidra till att förstå den enskildes sätt att förstå världen. Text kan även hjälpa oss att förstå hur normer upprätthålls och reproduceras på en mer samhällelig nivå. Detta kan vi till exempel se genom hur lagar utformas och vad som står i offentliga dokument. Vid forskning som syftar till att studera exempelvis makt, förtryck eller ojämlikhet, utgör texter en självklar del av empirin. Att författa en text kan innebära ett stort maktinnehav då en texts utformning kan påverka människors handlande (Bergström & Boeréus, 2012:17-19).

Bergström och Boréus (2012) menar att det är viktigt att studera det explicita i en text. De beskriver hur ett fokus på det manifesta explicita i en text kan bidra till en förståelse men de påpekar också vikten av att titta på det som inte är fullt uttalat, alltså det latent (Bergström & Boréus, 2012:51). I vår studie har vi studerat det som faktiskt står uttalat i texten men vi har även reflekterat över det

som inte nämns och funderat över betydelsen av det.

Vi anser att en dokumentanalys är den mest passande metoden för att besvara studiens frågeställningar och syfte. Vi hade kunnat skicka ut enkäter till barn och ungdomar som har varit föremål för 3§ LVU-placeringar eller försöka kontakta dem för intervjuer. Dock anser vi att det är problematiskt ur ett etiskt perspektiv då det skulle kunna placera dem en svår och ojämlik situation gentemot två personer som kan ses som auktoriteter. Även deras låga ålder och omständigheter kring tvångsvården gör att de kan betraktas som en särskilt sårbar grupp.

David och Sutton (2016) beskriver att en av de grundläggande etiska ståndpunkterna är att den forskning som genomförs inte ska bidra till någon skada för de personer eller den grupp som studeras, även om den kan bidra till mer nytta för forskningspersonerna på lång sikt (David & Sutton, 2016:50). Därför anser vi att dokumentanalys är den mest relevanta metoden för vår studie.

Bowen (2009) beskriver dokumentanalysen som en vetenskaplig metod som syftar till att forskaren utifrån att granska och utvärdera dokument, både tryckta och elektroniska, försöker framkalla mening och förståelse samt utvinna empirisk kunskap om ett visst fenomen. Exempel på dokument som kan användas i en dokumentanalys är brev, dagböcker, tidningar, litteratur eller semioffentliga och offentliga dokument (som till exempel de LVU-domar vi studerat). Dokumenten kan hjälpa oss att se sammanhang och få förklaringar. De kan väcka nya frågeställningar hos oss och de kan vara ett medel för att spåra förändringar och utveckling i samhället. Ibland är dokumentanalys det enda möjliga då huvudkällan inte lever längre eller på andra sätt är otillgänglig, som till exempel högt uppsatta politiker och andra personer i toppositioner (Bowen, 2009:27, 30-31).

Dokumentanalys är en forskningsmetod som fungerar väl på egen hand. Metoden kan även med fördel användas tillsammans med andra vetenskapliga metoder, både kvalitativa och kvantitativa för att öka forskningens tillförlitlighet (Bowen, 2009:28).

Den typ av dokumentanalys vi har utfört kallas för innehållsanalys. En innehållsanalys handlar om att läsa igenom dokumenten utförligt och sedan organisera informationen dokumenten ger oss i olika kategorier kopplade till den aktuella forskningen. Här identifieras det som är relevant och det icke-relevanta sorteras bort (Bowen, 2009:32). När vi sorterat ut det för vår studie relevanta gjorde vi en tematisk analys. Detta innebar att vi noggrant granskade dokumenten

igen, denna gång med fokus på det tema/de teman som identifierats och därefter kodade vi dokumenten. Kodning kan bidra till processen att förstå och karaktärisera en text. Kodning kan genomföras på olika sätt, då den kan baseras på teman från tidigare forskning. Denna typ av kodning används oftast då en studie syftar till att bekräfta en tidigare större forskning (Bowen, 2009:32). Vi har däremot haft ett induktivt förhållningssätt i vår forskning och har därför kodat våra domar utefter vad vi läst och inte haft några förutbestämda teman.

Bowen (2009) menar att det finns både fördelar och begränsningar med en dokumentanalys. Fördelarna är att det är en mycket effektiv och inte så tidskrävande metod. Då själva datan redan är insamlad är det bara för forskaren att göra sitt urval. Domar är ofta offentliga och därmed lättillgängliga för allmänheten. Effektiviteten och tillgängligheten gör metoden väldigt kostnadseffektiv. Dokument är också opåverkade av forskaren och forskningsprocessen. De är stabila och de kan studeras fler gånger utan att bli påverkade av forskarens närvaro. Dokument besitter ofta en tydlighet och en exakthet och de täcker även stora områden, både tidsmässigt och händelsemässigt. De kan dock läsas och tydas på olika sätt av olika personer (Bowen, 2009:31).

Dokumentanalysen har också begränsningar. Dokument som inte producerats i forskningssyfte är ibland inte så detaljrika och kan därför inte ge forskaren tillräckliga detaljer för att besvara forskningsfrågan. Trots påståendet ovan, att dokument ofta är lättillgängliga kan de ibland vara svåra eller till och med omöjliga att komma åt, exempelvis sekretessbelagda handlingar. Det finns också möjlighet till partiskt urval av dokument. Forskaren kan specifikt välja ut de dokument som gynnar studien och dess syfte (Bowen, 2009:31-32).

Genom att utföra en dokumentanalys går vi miste om de enskilda personernas upplevelse av sina situationer men det utgör inte någon del av studiens syfte. David och Sutton (2016:162) beskriver hur en dokumentanalys kan vara användbar för att få tillgång till information som annars kan vara problematiskt att diskutera med en person i till exempel en intervju.

5.2 Urval

I början av studien kontaktade vi våra VFU-platser. Vi hoppades på att vi därigenom skulle kunna få tillgång till LVU-utredningar som har gjorts av

socialtjänsten, eftersom vi vet att det kan ta väldigt lång tid att få tillgång till utredningar direkt från Socialtjänsten. Dock tog det även för lång tid att få tillgång till utredningarna från SiS, så vi valde istället att begära ut domar där liknande information om grunden för omhändertagandet och hur ungdomarna beskrivs går att utläsa. Vi är medvetna om att utredningar från socialtjänsten skulle vara bättre för vårt syfte då det i utredningar finns mer kontextualiserad information.

För att få tillgång till domarna har vi kontaktat en Förvaltningsrätt samt en Kammarrätt i Sverige, för att sedan få dessa domar skickade till oss via e-mail. När vi kontaktade Kammarrätten och Förvaltningsrätten efterfrågade vi domar gällande 3§ LVU rörande både pojkar och flickor. De informerade oss om att de inte kunde göra ett urval av endast 3§ LVU vilket gjorde att vi fick LVU-domar gällande både 2§ och 3§. Vi bestämde oss för att göra ett slumpmässigt urval genom att vi enbart vid en första anblick studerade vilket kön som presenterades samt vilken paragraf domarna gällde. Vi fick vid genomgången av domarna sortera bort de som gällde 2§ LVU samt de domar där det beslutades att ungdomen inte behövde beredas vård enligt LVU.

Av Kammarrätten fick vi 18 domar då de har som policy att skicka ut upp till nio domar per person utan kostnad och från Förvaltningsrätten fick vi 100 domar. När vi gick igenom alla dessa domar märkte vi att pojkar var överrepresenterade, vilket gjorde att vi bestämde oss för att begränsa vårt urval till tjugo domar per kön. Avgränsningen till totalt 40 domar kändes rimlig sett till uppsatsens storlek och tidsrymd.

När vi var klara med genomgången av de 118 domarna upptäckte vi att vi saknade elva domar gällande flickor. Vi kontaktade då Förvaltningsrätten igen för att komplettera med antalet domar gällande flickor. Vi fick ca 70 domar till och efter genomgång av dem saknade vi fyra flickdomar. Vi kontaktade Kammarrätten för att beställa fler domar och bad specifikt om LVU-domar rörande flickor som blivit omhändertagna enligt 3§. Denna gången fick vi betala för domarna då vi redan fått nio domar var skickade till oss utan kostnad. Vi beställde nio domar var och sorterade ut de fyra första flickorna som omhändertagits enligt 3§ LVU. När vi sedan gick igenom vårt urval såg vi att vi hade en dubblett av en av domarna som gällde flickorna, vilket gjorde att vi fick byta ut denna dom mot en av domarna som vi fick vid andra utskicket från Kammarrätten.

De domar som vi har studerat gäller omhändertagande av barn enligt 3 § LVU de senaste 12 månaderna. Till följd av forskningsetiska skäl anges inte vilken Förvaltningsrätt och Kammarrätt som vi har vänt oss till och av samma anledning presenteras heller inte vilket geografiskt område som vi har valt att undersöka. Den Förvaltningsrätt och Kammarrätt som vi har fått domar från täcker samma region, dock täcker Kammarrätten ett större område. Till denna region hör både större och mindre städer.

5.3 Avgränsningar

Till följd av uppsatsens storlek och tidsrymd har vi valt att enbart fokusera på kön och sexualitet. Vi har i och med vårt intresse för genus- och sexualitetsfrågor aktivt valt bort andra viktiga teman vi uppmärksammat i LVU-domarna. Teman som gängkriminalitet, droger, våld m.m. hade även de varit intressanta att undersöka, om tiden tillåtit det. Andra intressanta och viktiga teman som klass och etnicitet, teman vi anser är av stor vikt för socialt arbete, fick vi också välja bort. Dels på grund av uppsatsens storlek och dels på grund av att vi insåg att det i LVU-domarna var svårt att utläsa sådan information. Det är möjligt att det skulle kunna gå att hitta information i domarna som tyder på en viss klasstillhörighet eller etnicitet. Vi valde dock att endast ha ett fokus på sexualitet.

5.4 Genomförande av analys

Vi har båda läst igenom allt material för att få en så stor kunskap om materialet som möjligt. Vi läste igenom LVU-domarna och markerade de beskrivningar av ungdomen och hens beteende som kunde kopplas till omhändertagandet. Sedan identifierade vi de teman som visade sig och vi såg då att flickor sexualiseras i LVU-domar i större utsträckning än pojkar. Vi identifierade även andra teman i LVU-domarna som gällde både pojkar och flickor. I LVU-domarna som gällde pojkar nämndes ofta gängkriminalitet och missbruk. I LVU-domarna som gällde flickor kunde vi se hur teman som självskadebeteende och missbruk ofta var återkommande. Trots att ett flertal teman var tydliga i de LVU-domar vi studerade så valde vi att fokusera sexualiteten då det var grunden till hela forskningsidén. Vi gjorde då en andra läsning där vi endast fokuserade på sexualiteten och markerade tydligare och märkte upp de LVU-domar där sexualiteten nämndes.

De LVU-domar som vi har valt ut att undersöka har blivit namngivna med fiktiva namn med hänsyn till de berörda personernas integritet. Att använda fiktiva namn ger en mer personlig prägel. Dock kan fiktiva namn ge läsaren förutfattade föreställningar om flickorna och pojkarna baserat på de namn vi tilldelat dem.

I vår analys presenteras citat från vårt material. Dessa citat har vi analyserat med stöd av valda teorier. Den tidigare forskningen har vi använt som ett jämförande verktyg till våra resultat. Som en inledning till resultat- och analysdelen har vi gjort en övergripande presentation av våra resultat med tillhörande analys. Därefter har vi presenterat analysen av våra valda teman under fem rubriker. I resultat- och analysdelen har vi kopplat ihop citat med analys. Vi har även kursiverat viktiga begrepp i citaten.

5.5 Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet

David och Sutton (2016) beskriver att validitet handlar om att vi mäter det vi påstår att vi vill mäta och att vi håller oss till studiens syfte. Intern validitet beskriver hur väl vårt resultat stämmer överens med den aktuella situationen för den studerade populationen, vårt urval (David & Sutton, 2016:33). De LVU-domar som vi tagit del av, och som utgör vår empiri, presenteras i citat i vår analys. Det vi har analyserat och bygger vår studie på är det som faktiskt står i domarna. Hur väl dessa domar representerar ungdomarnas verkliga liv är svårt för oss att veta eftersom vi endast utgått från domarna och inte har talat med de personer som domarna gäller. Domarna utgör i detta fall en förstahandskälla, vilket påverkar styrkan i den interna validiteten.

David och Sutton (2016) beskriver att extern validitet syftar till att bedöma huruvida vårt urval även kan vara representativt för den större populationen, d.v.s. den grupp som forskningen avser. Detta kallas även för generaliserbarhet. David och Sutton beskriver hur en kvalitativ forskning inte fokuserar på att ha en hög generaliserbarhet. De menar att den kvalitativa forskaren i de flesta fall istället vill påvisa en viss situation eller samhällsfråga för den population som de har inhämtat sin empiri från (David & Sutton, 2012:33, 86). Den forskning som vi valt att genomföra är en del av en viktig samhällsfråga då vi studerat framställningen av ungdomars sexualitet i LVU-domar. Att studera en

samhällsfråga och samtidigt jämföra med tidigare forskning som studerat samma frågor kan ge en viss generaliserbarhet. Om vårt forskningsresultat kan bekräfta resultatet som tidigare forskning kommit fram till så kan det vara en indikation på att samhällsfrågan fortfarande är aktuell och i behov av att belysas fler gånger. Målet med vår forskning är alltså inte att hävda en hög generaliserbarhet utan istället att belysa ett samhällsproblem.

När reliabiliteten i en forskning ska bedömas ska forskaren ställa sig frågan: är studien konstant över tid (David & Sutton, 2016: 220)? Texten i de LVU-domar vi har studerat kan tolkas på många olika sätt beroende på exempelvis läsarens förförståelse. Precis på samma sätt kan vår förförståelse ha påverkat vår analys av vår data. Diskursen kring genus och sexualitet är under ständig förhandling. Därför är det möjligt att om samma studie skulle göras i framtiden skulle den analyseras på ett helt annat sätt, i linje med den då rådande diskursen.

5.6 Förförståelse

Vi genomförde vår VFU på olika SiS-institutioner för behandling av barn och ungdomar. På dessa institutioner hade vi tillgång till socialtjänstens LVU-utredningar, som har genomförts på flickor och pojkar. Här väcktes intresset för hur pojkar och flickor beskrivs i utredningar och vad de utredande socialsekreterarna valt att belysa och fokusera på i utredningarna. Vi har båda ett stort intresse för genusfrågor och bär med oss det perspektivet hela tiden i vårt vardagliga liv. Även vår utbildning, som har ett genomgående genusperspektiv, kan ha påverkat hur vi läser och studerar texter. Vårt genusintresse tillsammans med att vi tidigare sett att flickor sexualiseras i socialtjänstens LVU-utredningar kan naturligtvis ha påverkat hur vi läst de LVU-domar vi studerat. Trots att vi försökt ha ett öppet, induktivt förhållningssätt när vi studerat vår data, kan vår förförståelse ha påverkat våra resultat. Vi kan undermedvetet sökt efter citat som berör sexualitet och därmed missat andra intressanta och viktiga teman.

5.7 Arbetsfördelning

Vi har tillsammans sökt tidigare forskning och teorier som vi sedan delat upp för läsning och bearbetning. Resterande arbete har vi utfört tillsammans. Vi har båda

varit delaktiga i författandet av uppsatsen och längs arbetets gång diskuterat och reflekterat över samtliga delar i uppsatsen.

5.8 Etiska överväganden

I en forskning som berör en grupp som redan blivit utsatt för stereotypifiering är det viktigt att reflektera över hur de i gruppen framställs. Att uppmärksamma en stigmatiserad och utsatt grupp kan innebära ytterligare en form av förtryck och anklagande (Nygren, 2012:31). Vår forskning syftar till att visa och kritisera de historiska och samhälleliga faktorer som bidrar till att flickors sexualitet stigmatiseras. Vi vill undvika att bidra till ytterligare samhälleligt förtryck genom att dekonstruera stereotypa föreställningar om kön och sexualitet. Med denna studie vill vi istället visa hur förtrycket har formats och konstruerats genom tiden och därmed bryta ner förtrycket i mindre beståndsdelar för att förklara dess uppkomst. På så vis hoppas vi att vår forskning ska kunna bidra i processen för att flickors sexualitet ska upphöra att anses vara avvikande och förkastlig.

En viktig del av en forskningsstudie där människor studeras är att reflektera över huruvida ett samtycke till deltagande är relevant. Ett samtycke behöver inte alltid inhämtas från personer som studeras i text eller som observeras i offentliga miljöer. Det är forskaren som självständigt får avgöra om det är etiskt försvarbart utan samtycke (Kalman & Lövgren, 2012:13). Domarna som utgör denna studies empiri handlar om människor och i många fall beskrivs väldigt privata händelser i deras liv. En dom är en offentlig handling och kan begäras ut av privatpersoner. Den enskilde i domen är inte det centrala i denna studie, utan det är framställningen av flickors sexualitet och hur den kopplas till sociala problem som kommer att studeras. Att inhämta samtycke från varje person som domarna gäller hade varit möjligt då vi har tillgång till deras personnummer och adress. Vi har däremot inte ansett att detta är nödvändigt för studiens syfte.

Kalman och Lövgren (2012) menar att för att uppnå samtyckeskrevet måste det även finnas ett informationskrav. Informationskravet beskriver hur forskningsdeltagarna har rätt till att få grundlig information om den forskning de ska delta i och vilka eventuella risker det kan utgöra att delta (Kalman & Lövgren, 2012:13). Då vi inte ansett att samtycke är nödvändigt för vår empiriinsamling så har vi inte heller någon information om vår forskning att förmedla till personerna

som omnämns i domarna.

Att hantera personuppgifter och visa respekt för den enskildes integritet i forskningssammanhang utgör en viktig etisk aspekt. Detta kallas även för konfidentialitetskrav. Med detta krav tillkommer hänvisningar om hur människor, vars berättelser utgör forskningsempirin, har rätt till att vara anonyma och bli framställda i forskning på ett sätt som gör att de inte kan bli identifierade (Kalman & Lövgren, 2012:14). De personer som figurerar i domarna vår studie baseras på har blivit tilldelade fiktiva namn och Förvaltningsrättens och Kamrarrättens geografiska område kommer inte att avslöjas, vilket ökar styrkan i anonymiseringen för studien. De namn som personerna är tilldelade i studien är endast baserade på det juridiska kön som dessa barn och ungdomar blivit tilldelade.

Det är också viktigt att kunna garantera forskningsdeltagarna ett nyttjandekrav. Den information som samlas in och blir föremål för forskningen ska också endast användas i forskningssyfte (Kalman & Lövgren, 2012:14). Informationen som går att utläsa i domarna och som kommer att presenteras i forskningen är endast till för studiens syfte. Efter att forskningen är avslutad och publicerad kommer samtliga domar att förstöras och de domar som under forskningsperioden sparats på våra datorer kommer att raderas. För att ha empirin samlad ur forskningsetisk synpunkt kommer domarnas målnummer att sparas i ett dokument tillsammans med de fiktiva namnen. Eftersom domarna är offentliga handlingar kommer de då att kunna beställas ut igen.

Att genomföra en forskning baserad på domar som kan innehålla mycket privat och känslig information innebär att inta en maktposition. Vi innehar en definitionsakt som är viktig att vara medveten om och det är viktigt att inte felaktigt utnyttja den genom att bekräfta stereotypa föreställningar eller genom att bryta mot konfidentialiteten. Det är viktigt att agera respektfullt inför de personers, vars liv har beskrivits i domarna, för att försöka eliminera denna akt.

Att genomföra en dokumentanalys innebär olika etiska aspekter. Alla dokument är inte avsedda att spridas utanför ett visst sammanhang och därmed inte heller avsedda att vara föremål för forskning (David & Sutton, 2016:165). Billquist och Johnsson (2007) menar att det även är viktigt att tänka på att de dokument som studeras är författade av människor och därför en del av dessa personers konstruktioner av verkligheten. Det är även viktigt att reflektera över att

de människor som författat dokumenten påverkas av rådande samhälleliga normer. Dessa normer kan komma att speglas i dokumenten, något som är viktigt att förstå då dokumenten ska analyseras. Alla dokument är inte tänkta som material för forskning och kan därav vara begränsade i sin information sett till studiens syfte. Det blir viktigt och se till kontexten i vem som har skapat dokumentet, för vem är det skapat och vad det avser att berätta för läsaren. Det är ofta en tjänsteman som har författat texten i en dom och denne kan då anta ett myndighetsperspektiv. I dessa texter går det att utläsa olika förklaringar och begrepp som motiverar en myndighets agerande och legitimerar dessa (Billquist & Johnsson, 2007:8).

Olika citat kommer att presenteras i resultatet nedan och dessa har av etiska skäl omformulerats på ett sätt så att de värdeladdade orden kvarstår men genom att vi ändrat tempus säkrar vi att citaten inte blir sökbara. De utskrivna citaten visar direkta beskrivningar i domarna, vilka kan tolkas på olika sätt. De kan vara fulla med värderingar och påverkade av olika normer i vårt samhälle. Därför anser vi det vara relevant att publicera citaten. Vi anser också att citaten ger forskningen en ökad trovärdighet.

I studien diskuteras begrepp som kön och sexualitet. I domarna presenteras endast barnen och ungdomarnas juridiska könstillhörighet och tar inte vid något tillfälle upp hur de själva skulle vilja identifiera sig. I vår forskningsstudie har vi utgått ifrån ungdomarnas juridiska könstillhörighet.

6. Resultat och analys

I följande del kommer vi att presentera resultatet av vår dokumentanalys. Utifrån de teman som vi har funnit, kommer en redogörelse samt analys av materialet att presenteras. Analysen i denna del gäller de citat vi funnit i domarna angående sexualitet och den genomförs genom kopplingar till tidigare forskning och studiens teoretiska ansats. Här nedan börjar vi med en analys av vad vi generellt sett i LVU-domarna och som är övergripande för de fyra första temana (de teman som gäller flickor). Sedan presenterar vi de olika specifika temana vi valt att fokusera på under separata rubriker.

6.1 Generella iakttagelser

I 12 av de 20 LVU-domarna gällande flickor, nämns sexualitet och romantiska/sexuella relationer med män. Bland de 20 LVU-domar gällande pojkar nämns sexualitet i en av domarna och relationer med kvinnor nämns inte i någon dom. I vårt material har vi sett att flickor framställs som avvikande då de bryter mot samhällets normer om hur flickor ska bete sig. Deras sexualitet beskrivs som problematisk. Vi har sett en tendens till att flickor måste skyddas mot pojkar och sex. Flickorna anses inte ha någon egen vilja eller lust, utan ses som offer för pojkarnas sexualitet. Vi ser även en tendens till att skylla på flickorna som blivit utsatta för övergrepp, då detta ofta beskrivs som att de har ett "riskbeteende" och att de "försätter sig i situationer" där de far illa. I det förra fallet ses flickorna som objekt, ett offer som inte vet sitt eget bästa (d.v.s. att inte ha sex) och detta måste de behandlas för. I det senare fallet beskrivs de som ett subjekt som äger situationen och på så vis är det de som ska fostras till att inte försätta sig i sådana situationer. Att omhänderta flickorna på grund av deras sexualitet och riskbeteende kopplat till sexualitet ser vi som en insats från myndigheterna, som syftar till att fostra och omforma flickornas sexualitet. Vi har sett att det finns tydliga paralleller mellan hur det ser ut idag jämfört med hur det sett ut historiskt.

Hamreby (2004) beskriver i sin avhandling hur det tidigare har gjorts forskning om de barn och ungdomar som mellan 1903 - 1914 blev placerade i skyddshem (dåtidens SiS-institutioner för tvångsomhändertagna barn och ungdomar) med stöd av barnavårdslagen. Där visar statistiken att 40 % av flickorna omhändertogs till följd av "osedlighet", alltså ett beteende som avviker från samhällets normer och som oftast sammankopplas med sexualitet, alkohol och dansbanor. Det fanns inga pojkar som omhändertogs av det skälet (Hamreby, 2004:79). I de LVU-domar gällande flickor vi har studerat, nämns sexualitet i mycket högre utsträckning än i pojkarnas. Det beteende som under första delen av 1900-talet kallades för osedlighet, kan vi jämföra med hur flickornas beteende beskrivs i de LVU-domar vi har tagit del av, då de beskrivs ha sexuellt destruktiva beteenden och umgås med personer i farliga miljöer.

Precis som vi har sett i vår studie har även Claezon (2008) i sin forskning sett att det finns könade föreställningar inom socialtjänsten. Hon har kommit fram till att det är vanligare att studera flickors sexualitet än pojkars. I LVU-domarna hon

studerat hänvisas det ofta till socialtjänstens utredningar, vilket speglar hur flickor och pojkars sexualitet beskrivs i dessa utredningar (Claezon, 2008:3). Detta forskningsresultat kan bekräftas av vår studie, då de citat vi presenterar under detta avsnitt nästan enbart kommer från LVU-domar gällande flickor. Vi tänker att en anledning till varför pojkarnas sexualitet inte nämns i LVU-domarna är att manlig sexualitet tillhör normen och därmed inte utgör något hot eller problem för samhället. Vi menar, i enlighet med Hirdman (2001), att mansnormen genomsyrar hela samhället och att den ligger bakom den ojämlika genusordningen, där kvinnorna är underordnade männen. Vår analys utgår från socialkonstruktionismen, som beskriver hur könsroller och andra normer i samhället konstrueras genom sociala interaktioner (Burr, 2003). Vi har också funnit inspiration i Foucaults maktbegrepp, där makt inte ses som ett objekt som en person kan inneha, utan som en process eller relation, som något som utövas utifrån positioner, som kan förstärkas eller förändras (Foucault, 2003). Ett sätt att förstå detta i relation till vår empiri, är att hela samhället, inklusive rättsväsendet, socialtjänsten och de tjänstemän som formulerar dessa utredningar, är starkt präglade av de könsnormer som finns i samhället och i de språkliga diskurser som är kopplade till detta (Burr, 2001; Foucault, 2003).

Schlytter (1999) beskriver att det inom rättsväsendet finns särskilda flicknormer. Domstolen följer dessa särskilda flicknormer när de beslutar om ett omhändertagande enligt LVU och dessa normer begränsar flickornas handlingsutrymme. När rätten bedömer huruvida en flicka ska omhändertas görs bedömningen med hjälp av dokumentation från experter, som exempelvis läkare, psykologer och handläggare på socialtjänsten. Denna dokumentation är, precis som allt annat i samhället, påverkad av samhällets rådande normer och värderingar, inklusive könsdiskriminerande värderingar och fördomar. Den rättsliga norm som finns hjälper alltså till att reproducera de fördomar och normer som finns kring kön och flickors sexualitet (Schlytter, 1999:93-95).

Vi tänker att Foucaults (2003) teori om disciplinerande makt är användbar när vi vill analysera hur det kan komma sig att flickor omhändertas på grund av sin sexualitet. När flickor blir tvångsomhändertagna på grund av sin sexualitet signalerar samhället att det är ett beteende som anses vara avvikande och som måste korrigeras. Myndighetspersonerna som skrivit utredningarna, och författat de LVU-domar vi har tagit del av, beskriver flickorna på ett sätt som direkt

problematiserar deras sexualitet. Flickorna behöver fostras och disciplineras för att kunna underkasta sig den roll i samhället, som de på förhand blivit tilldelade för att de är flickor. Genom att bli föremål för fostran och behandling kommer de vara under en konstant bevakning. Att ha blivit sedd som normbrytande av omgivningen kan ge konsekvenser för flickorna. Känslan av att vara observerad och ha samhällets ögon på sig tror vi kan bidra till att flickorna antar det av samhället önskade beteendet. De får lära sig att deras sexualitet är avvikande och att det är något dåligt. De är en del av den patriarkala diskurs som de är uppväxta i och får genom den konstanta och bevakande makten lära sig att förhålla sig till den rådande genusordningen.

6.2 Sexuellt beteende/sexuella relationer

Begreppet ”sexuellt beteende” återkommer i flera domar, liksom generella beskrivningar av att flickor har sexuella relationer. Dessa sexuella relationer kan beskrivas på olika sätt men gemensamt för alla är att de ses som dåliga, som något som måste behandlas med insatser. Här nedan följer en analys av de citat som redovisar hur det sexuella beteendet och sexuella relationer beskrivs i domarna. I det två följande citaten kan vi se hur flickornas självkänsla tas upp i samband med deras sexualitet:

Ellinor - De *sexuella relationer* som Ellinor har haft har varit såväl frivilliga som ofrivilliga.” [---] Därtill är Ellinors *sexuella agerande* ett uppförande som hon är i behov av att behandlas för samt behöver hon ges hjälp för att på så sätt kunna bygga upp sin självkänsla.

Victoria- Hon har berättat för de som arbetar på utredningshemmet att hon inte *haft sex* mot sin vilja. Hon har även berättat för personalen att hon endast *har sex* när hon är under alkoholpåverkan och då hon har sex känner hon sig för omtyckt för stunden.” [---] Den utredning som är gjord i Victorias mål stödjer att hon har ett *destruktivt beteende* gällande hennes *sexuella relationer*. [---] Victorias beteende anses vara oroväckande, speciellt hur hon uttryckt sig kring

de *sexuella relationer* hon har haft. Det är av stor vikt att hon utreds grundligt och att hon börjar tycka om sig själv.

I båda dessa citat kan vi utläsa att både Ellinor och Victoria anses behöva hjälp och behandling för att bygga upp sin självkänsla. Sambandet mellan flickornas sexualitet och deras dåliga självkänsla kan tolkas på olika sätt. Sexualiteten kan ses som grunden till den dåliga självkänslan. Om så är fallet kan det finnas en tanke om att bara det sexuella beteendet "botas" så löser sig de andra problemen också. Det kan även tolkas som att den låga självkänslan ses som avgörande för det "sexuella beteendet" och om den låga självkänslan behandlas upphör då också det "sexuella beteendet".

Dålig självkänsla som begrepp eller fenomen diskuteras inte i sig i LVU-domarna, utan används nästan som en diagnos. Läsaren får inte mycket information om vad det innebär att ha dålig självkänsla eller vad det kan bero på förutom att sexualiteten kan ha en inverkan. Sett utifrån socialkonstruktionistisk teori är den sexuellt aktiva flickan ett konstruerat problem. En flicka som har sex konstrueras som avvikande och som en "dålig flicka" oavsett om det är frivilligt eller "ofrivilligt sex", samt oavsett om flickan själv ser det som ett problem. Därför tänker vi att i vissa fall kan det stigma som en sexuellt aktiv flicka får bära leda till dålig självkänsla. I dessa fall anser vi att det handlar om att ta bort stigmat från flickors sexualitet för att bygga upp deras självkänsla.

Vi reagerar på hur dålig självkänsla blir till ett socialt problem som ska behandlas genom tvångsvård och undrar varför männen som deltagit i det destruktiva sexuella beteendet är osynliga i dessa beskrivningar. Vi frågar oss vidare om inlåsning på SiS-institutioner är det bästa stödet för flickorna utifrån den bakgrund som beskrivs.

Även i Angelicas LVU-dom nämn hennes sexualitet:

Angelica - Hon har *sexuella kontakter* även då att hon endast är 14 år.

I Angelicas fall så kan vi ställa oss frågan om det alltid är problematiskt för en 14-åring att ha sexuella kontakter. Enligt svensk lag har ett barn inte uppnått sexuell myndighetsålder förrän hen fyllt 15 år. Vi anser dock inte att en 14-åring som har

sex har ett så pass normbrytande beteende som kan vara en grund för ett omhändertagande enligt 3 § LVU. Vi vet heller inte hur gamla hennes "sexuella kontakter" är, det kan vara en jämnårig pojke eller flicka. Dock tolkar vi hennes "sexuella kontakter" som pojkar, då det utgör ett problem. Hade det ansetts vara ett problem om en 14-årig pojke hade haft sexuella kontakter?

När flickor ger uttryck för sexuell lust så beskrivs de som omoraliska och sexuellt utsvävande. Pojkar ifrågasätts sällan på samma sätt som flickor. Detta kan förklaras med den rådande genusordningen som Hirdman (2001) talar om där två kontrasterande biologiska kön utgör grunden för hur skillnad görs mellan flickor och pojkar. Flickor tillskrivs ansvar för sina sexuella handlingar i mycket större utsträckning än pojkar.

Generellt för de citat vi har presenterat under denna rubrik är att flickorna har blivit omhändertagna dels till följd av sitt "sexuella beteende" och sina sexuella relationer.

Löfgren-Mårtensson (2013) beskriver hur sexualitet kontrolleras genom olika insatser. Vi tänker att en sådan kontrollerande insats är utformningen av LVU-lagstiftningen och vad som avses ingå i rekvisitet "annat socialt nedbrytande beteende". Personer i maktpositioner kan utforma lagrum och normer som i sin tur beskriver vilken sorts sexualitet som bör kontrolleras och vilken som ska uppmuntras. Genom att utveckla lagrum som passar de samhälleliga rådande normerna som vi lever utefter kan människor kontrolleras och begränsas i sina ageranden. Omgivningen kan se på ett agerande som något avvikande och fördöma det. Det sexuella beteendet behöver inte vara olagligt rent lagmässigt, men omgivningens bestraffning kan kontrollera människan att inte begå den handlingen.

Våra resultat stämmer väl överens med den tidigare forskning som vi har studerat. Johannisson (1994) skriver hur kvinnlig sexualitet i slutet av 1700-talet konstruerades som farlig och som något i behov av kontroll. Den kvinnliga sexualiteten ansågs vara så okontrollerbar att den var skadlig för männen och behövde därför tämjas. Idealkvinnan skulle vara dygdig och utan sexuell lust och hon tillskrevs ansvaret för mannens sexualitet (Johannisson, 1994:58-59, 61). Hamreby (2004) skriver till exempel om hur feministiska forskare redogör för hur kvinnor blir avvikande och hotfulla då de uttrycker sin sexuella lust istället för att vara ett objekt för mannens okontrollerbara sexualitet. Både ur en historisk och

modernare synvinkel kan detta synsätt spegla hur synen på tonårsflickors sexualitet beskrivits av samhället. Deras sexualitet uttrycks vara ett hot både mot dem själva och för samhället. Det finns en samhällelig samstämmighet om att "bra flickor" inte aktivt söker sexuell tillfredsställelse. En "bra flicka" ska vara ett passivt offer inför pojkars och mäns sexualitet (Hamreby, 2004:21-22).

Hamreby beskriver att vanart var en benämning som användes för att beskriva ouppfostrade och ohövliga barn och ungdomar under första delen av 1900-talet. Att vara "vanartig" utgjorde en grund för att bli tvångsomhändertagen enligt barnavårdslagen. Under 1960-talet utgjorde begreppet vanart i kombination med sexualitet en grund för att samhället skulle kunna omhänderta flickor (Hamreby, 2004:8-10). Vi tänker att det gamla begreppet "vanartig" motsvarar dagens "annat socialt nedbrytande beteende" som är ett av rekvisiten för att omhändertas enligt 3§ LVU. Vi tänker att de LVU-domar vi studerat visar att flickor fortfarande omhändertas på samma grunder som de gjorde i under 1900-talets första del, på grund av att de är "vanartiga".

Även Schlytter (1999) har i sin forskning om LVU och rekvisitetet "annat socialt nedbrytande beteende" funnit att flickor som är sexuellt aktiva och uppträder "sexuellt utmanande" uppfattas som problematiska. Schlytter har i de domar som hon studerat stött på uttryck som "ett sexuellt utåtagerande liv" och "att leva ut sin sexualitet". Hon såg också att dessa beteenden kunde ligga till grund för ett omhändertagande enligt 3§ LVU (Schlytter, 1999:91-92).

6.3 Utsatt för övergrepp/utsätter sig för risk

Ett förekommande tema bland domarna som gäller flickor är vistelse i "riskfyllda miljöer" eller att "utsätta sig för risk". Även uttryck som "destruktiva miljöer" och "destruktivt beteende" förekommer i domarna. Vi kan läsa att flickorna genom att vistas i dessa riskfyllda miljöer bedöms utgöra en risk, som kan resultera i att hon utsätts för övergrepp. Inte sällan uttrycks det i domarna att flickan själv "utsätter sig" för situationer som är skadliga för henne. I vissa av domarna görs en direkt koppling mellan att flickorna "utsätter sig för risk" och att de "har ett skyddsbehov".

I de fall där "riskfyllda miljöer" nämns i de domar gällande pojkar kopplas det inte till sexualitet. Istället kopplas det till missbruk och kriminalitet. Under denna

rubrik kan vi läsa en mängd olika citat som visar hur flickorna blir tillskrivna ansvar för övergrepp som begåtts mot dem.

Här är ett citat taget ur Victorias LVU-dom:

Victoria- [...] Hon *utsätter sig för stora risker*. [...] Hon konsumerar alkohol och hon har ett *stort kontaktnät av killar* som hon har kommit i kontakt med och lärt känna via internet. Hon uttrycker själv att dessa killar har försett henne med alkohol. Victoria blev i slutet av sommaren utsatt för ett flertal sexuella övergrepp. Hon har efter dessa övergrepp haft en *fortsatt kontakt med killarna* och har sovit hos några av dessa killarna på nätterna. [...] Hon har [...] *utsatt sig för destruktiva situationer* med pojkar. [...] Victoria har även ett *olämpligt umgänge* med människor som har genomfört allvarliga övergrepp på henne [...]. Victoria är i behov av skydd från att utsätta sig själv för *destruktiva och farliga situationer*.

När vi läser Victorias citat slås vi av att det verkar som att hon får bära skulden för de sexuella övergrepp hon utsatts för. I hennes LVU-dom kan vi utläsa att hon hålls ansvarig för övergreppen på grund av att hon dricker alkohol och umgås med killar. Vi tolkar det som att Victoria skuldbeläggs ytterligare eftersom det i LVU-domen framhävs att hon har fortsatt kontakt med de killar som utförde övergreppen. Läser vi mellan raderna verkar det som att hon får skylla sig själv som blivit våldtagen, eftersom hon har druckit alkohol och haft ett stort kontaktnät av killar. Vidare kan vi läsa att Victoria behöver skyddas från sig själv och sina handlingar. Victoria konstrueras således som aktör och offer på samma gång. Liknande konstruktioner har vi kunnat se i flera av flickornas LVU-domar. Här nedan följer några exempel på det:

Angelica - Hon *utsätter sig aktivt för destruktiva miljöer* och vid sådana situationer blivit utsatt för våld.

Fatima - Hon *utsätter sig för situationer* där hon *riskerar att utnyttjas* eller *erhålla fysiska skador*.

Sabina - Hon har *utsatt sig för stora risker* under ett flertal år. [...] Sabina är i behov av skydd så hon inte fortsätter att *utsätta sig för fortsatta risker*.

Shadia - Det har inkommit några orosanmälningar från Shadias anhöriga angående att hon har lagt upp bilder och annonser på internet och att hon därigenom *utsätter sig själv för fara*.

Ulrika - Ulrika har ett stort och omfattande *riskbeteende* som bland annat innehåller [...] *oskyddat sexuellt umgänge* [...] och *vistelse i riskfyllda miljöer*. [---]. Ulrika beskrivs även ha ett socialt nedbrytande beteende då hon avviker från sitt hem och därmed vistas i för henne *olämpliga miljöer*. I dessa olämpliga miljöer *utsätter hon sig själv för stora risker*.

Amelia- *De risker och faror som hon utsätter sig själv för* vid de tillfällen som hon avviker och vistas i *okända miljöer* där det finns tillgång till alkohol och droger gör att det finns en *påtaglig risk* för hennes hälsa och utveckling. Det kan även fastställas att hon redan *genom att försätta sig i sådana situationer utsatts för övergrepp*. [---] *utsätter sig själv för situationer som är farliga för henne och som lett till att hon utsatts för övergrepp*.

Genom hur citaten ovan har formulerats tolkar vi det som att flickorna konstrueras som aktörer, att det är de som väljer att göra något (“utsätta sig själva”) och att det därmed blir flickorna som innehar problemet. Om LVU-domarna hade formulerats så att omgivningen tillskrivs ansvar för de riskfyllda miljöer/situationer som flickorna utsätts för borde det medföra att lösningen på problemen är att åtgärda miljöerna och inte låsa in flickorna (likt diskussionen om vad som ska göras när en elev mobbas – ska mobbaren byta skola eller ska den som mobbas göra det?).

Vi ser det här som en paradox, då flickorna konstrueras som både offer och aktörer. Flickornas utsätts för övergrepp och verkar inte veta sitt eget bästa och

ses då som offer samtidigt som de “utsätter sig för riskfyllda situationer” och således även ses som aktörer.

Ovanstående citat kan även tolkas utifrån Foucaults tanke om hur diskurser formar vårt sätt att se och uppleva världen. I den rådande genusedkursen som Hirdman (2001) kallar genusordningen, är kvinnans kropp till för att behaga mannen. Dock är, som vi tidigare nämnt, kvinnlig sexualitet ansedd som dålig när den sker utanför äktenskapet. Dessa två synsätt är en del av samma patriarkala diskurs, där en “bra flicka” inte ska ha sex men samtidigt är till för att behaga mannens sexualitet. På grund av detta tillskrivs hon därför ansvar för att inte “utsätta sig” för riskfyllda sexuella situationer samt de övergrepp hon utsatts för. Dessa två motsägelsefulla synsätt på kvinnors/flickors sexualitet fann vi också i följande citat:

Ellinor - Hon har flera gånger sagt att hon inte ska *riskera att utsätta sig* för någon situation som inte är bra för henne. Dock har det *destruktiva beteendet* inte upphört utan fortsatt. [---] Ellinor skär sig på både armar och lår samt *utsätter sig sexuellt*. [...] Ellinor har vid flera tillfället avvikit från sitt familjehem och från sin skola. [...] Då hon har kommit tillbaka har det uppenbarats att Ellinore har *utsatt sig sexuellt* under den tid då hon varit avviken.

Ellinor säger att hon inte ska riskera att utsätta sig för situationer som inte är bra för henne. Vår tolkning är att hennes uttalande visar att hon är en del av den diskurs där flickor skuldbeläggs för övergrepp de utsatts för. Hon ser sig själv som problemet, utan att ifrågasätta detta och hon är därmed delaktig i processen som upprätthåller och reproducerar denna patriarkala diskurs. Detta är ett uttryck för hur fast cementerad manlighetsnormen är i vår kultur. Trots att diskursen är kvinnoförtryckande är kvinnor delaktiga i att behålla diskursen, eftersom den uppfattas som det rätta och naturliga. (I ovanstående citat beskrivs också Ellinors självskadebeteende. Detta diskuterar vi under föregående rubrik och analyserar därför inte det vidare under denna rubrik).

I flera av de citat som presenteras under denna rubrik så har flickorna delvis blivit omhändertagna till följd av att de vistats i riskfyllda miljöer. Detta är även

något som Hamreby (2004) uppmärksammat i sin forskning. Hon beskriver hur en moralpanik utbröt, då ungdomar på 1930-talet började tillbringa tid vid dansbanor. Enligt Barnavårdslagen ansågs dansbanorna som en *riskfylld miljö* och rättfärdigade ett omhändertagande av flickor som vistades där, då det ansågs kunna leda till ett ”promiskuöst beteende” (Hamreby, 2004:50). Detta kan vi jämföra med det vi sett i vårt material, där flickorna beskrivs vistas i riskfyllda/destruktiva miljöer, och på grund av detta riskerar ett omhändertagande enligt 3§ LVU.

I våra citat kan vi utläsa hur flickorna har blivit omhändertagna, delvis på grund av att de har blivit utsatta för sexuella övergrepp. Detta har även Schlytter (1999) uppmärksammat i sin forskning. Hon kopplar detta till synen på den kvinnliga kroppen, då den genom historien ansetts som farlig och något som måste tämjas. Detta speglas i de LVU-domar hon studerat där flickorna får stå till svars för något de utsatts för av någon annan, något som hon inte är ansvarig för. Flickor omhändertas på grund av att de blivit utsatta för sexuella övergrepp eller för våld i nära relationer och när deras psykiska hälsa påverkats negativt på grund av det hon utsatts för. Offret omhändertas och förövaren går fri (Schlytter, 1999:93-95).

Det skuldbeläggande av flickorna som vi sett i LVU-domarna, är även något som Claezon (2008) uppmärksammat i sin studie. I de LVU-domar hon studerat brukade det uttryckas att flickorna ”låt sig utnyttjas”, lockat och uppmuntrat pojkarna genom utmanande klädsel. Ansvar för pojkarnas sexualitet lades därmed på flickorna (Claezon, 2008:53-54). Detta har även Hamreby (2004) sett i sin forskning där hon kunnat utläsa hur flickor till följd av en viss klädsel beskrivits som promiskuösa. Hon har även funnit att flickorna, i sina LVU-domar beskyllts för att ha befunnit sig på fel plats i fel sällskap, vilket inte diskuteras i pojkarnas domar (Hamreby, 2004:12).

Även Johansson (2006) har i sin forskning uppmärksammat hur flickor tillskrivs ansvar för pojkars och mäns sexualitet. Hon beskriver bland annat hur en typ av kvinnlighet kallas för *den förföriska kvinnan*. Denna typ av kvinnlighet utgör ett hot mot män då hon lockar män att begå oanständiga handlingar. Det ligger på flickornas ansvar att tillgodose sig nödvändig kunskap för hur de ska skydda sig från pojkars sexualitet och de faror som sex kan innebära (Johansson, 2006:116-117). Johanssons resonemang kring hur flickor tillskrivs ansvar för att

inte försätta sig i situationer där pojkar och män kan utsätta dem för övergrepp, kan kopplas till de LVU-domar vi har tagit del av. I ett flertal av fallen tolkar vi att flickorna själva får bära skulden för de handlingar som andra män har utsatt dem för. Denna skuldbeläggning tänker vi kan grunda sig i synen på att flickan, genom sin kunskap om de faror som sex för med sig, borde veta bättre.

6.4 “Farliga” pojkvänner/äldre killar

Denna kategori fångade vår uppmärksamhet då flickvänner och andra tjejer var helt osynliga i domarna gällande pojkar. Inte heller i domarna gällande flickor nämndes flickvänner eller andra relationer flickor emellan. Däremot var pojkvänner och killar, speciellt äldre killar, mycket närvarande i flickornas domar. Ett exempel på det är:

Angelica - Angelica har haft *sexuellt umgänge med äldre*.

Vi tolkar det som att det anses problematiskt att Angelica har haft sexuellt umgänge och att de hon haft sexuellt umgänge med är äldre. Vi får inte veta av vilket kön de äldre personerna är. Dock kan vi anta att de är av manligt kön. Detta på grund av heteronormen som konstruerar samkönat sexuellt umgänge som avvikande. Vi tänker att om det i Angelicas fall handlat om en samkönad relation hade det uttalats i hennes LVU-dom då det bryter mot normen. När inget annat nämns blir det underförstått att Angelicas sexuella umgänge sker med män. Detta antagande är uppbyggt på en heterosexuell föreställning där mannen endast vill bli tillfredsställd av kvinnan och inte av en man.

I de LVU-domar som vi har tagit del av har inga kvinnliga relationer beskrivits. Det står inte heller något om, i den tidigare forskning vi läst, att de har utläst att några sådana relationer anses vara problematiska eller existera överhuvudtaget. Vi tänker att det kan vara konstruktionen om kvinnan som passiv och viljelös som gör att en relation mellan två kvinnor anses så ofarlig att den inte ens behöver nämnas.

Varför utgör då äldre män en direkt fara för yngre flickor? Kan orsaken vara att maktbalansen blir alltför stor mellan de äldre männen och de yngre flickorna att relationen uppmärksammas i LVU-domarna? Det måste finnas en anledning till

att det i domarna uttrycks att det är *äldre killar*. Då de bara beskrivs som äldre i LVU-domarna vet vi inte hur pass stor ålderskillnaden är. Som vi skrev under föregående rubriker utgör en flicka, som har sex utan syfte att fortplanta sig, ett hot mot den rådande könsmaktsordningen. Att hon utövar detta problematiska beteende tillsammans med en äldre man blir än mer problematiskt.

Ett exempel på hur umgänge med äldre män problematiseras är:

Diana - De som arbetar på HVB-hemmet samt Dianas föräldrar har uttalat en oro för att Diana spenderar tid i destruktiva miljöer samt att hon har ett opassande umgänge med bland annat *äldre män* [...].

I ovan citat kan vi läsa hur det finns en oro kring Dianas opassande umgänge. Vi får inte veta hur gamla dessa "äldre män" är. Vi får heller inte veta mer än att Diana umgås med dem.

Precis som i Angelicas fall tänker vi att den stora maktobalansen mellan unga flickor och äldre män och föreställningen om männens okontrollerbara sexualitet ligger bakom oron som uttalats av HVB-hemmet och Dianas föräldrar. Ett sådant umgänge bryter mot normen och anses inte lämpligt. Det framgår oftast inte om männen har varit våldsamma, utfört sexuella övergrepp eller överhuvudtaget haft sexuella intentioner i relationen till Diana. Om så är fallet, borde det rimligtvis skrivas ut i hennes LVU-dom. Vi tror att tanken på att något sådant ska ske i första hand utgör socialtjänstens oro. En följdfråga blir då huruvida fokus också riktas mot dessa män, så att de kan kontrolleras och hejdas från att begå övergrepp. Något sådant nämns aldrig i någon av domarna. Dock är det en fråga om att männen har problem och borde behandlas, inte Diana. Det kan även vara så att de endast umgås som vänner. Är det då ett sådant stort problem? Vi tänker att det finns en föreställning om att en relation mellan kvinnor och män måste vara sexuell. Om vi utgår från Hirdmans (2001) genusordning konstrueras mannen och kvinnan som varandras motsatser. Detta kan förklara att det finns en tanke om att män och kvinnor inte kan umgås utan sexuella anspelningar då de till följd av sin "totala olikhet" inte har något gemensamt förutom fortplantningen.

Det finns såklart situationer där män, oavsett ålder faktiskt utgör ett hot. Följande citat är ett exempel på det:

Ellinor- [...] Hon placerar sig själv i situationer som är *riskfyllda* och har vid sådana situationer utnyttjats sexuellt av *äldre killar*. Även då hon har råkat illa ut *som flicka* har hon fortsatt med sitt beteende och hon bedöms därför uppvisat en likgiltighet, som bedöms som destruktiv, inför de risker som hon försätter sig i. [...] Ellinor har exempelvis blivit våldtagen av en *äldre kille*, då hon följde med honom hem.

I ovanstående citat ifrågasätter vi varför det är viktigt att poängtera att det är *äldre killar* som utnyttjat och våldtagit Ellinor. Vi anser att det faktum att hon har blivit våldtagen är det mest väsentliga men det verkar som förövarens ålder på något sätt gör övergreppet mer allvarligt. Liksom i de citat vi presenterat under föregående rubrik, tolkar vi det som att Ellinor skuldbeläggs för övergreppen hon utsatts för. I LVU-domen uttrycks att hon “placerar sig själv” i situationer där hon far illa och att hon fortsätter “försätta sig” i riskfyllda situationer *trots* att hon råkat illa ut “som flicka”. Det verkar som man anser att “hon borde ha lärt sig av sina misstag” och således blir hon konstruerad som aktör. Vi tänker att den patriarkala diskurs dessa flickor lever i gör att de tillskrivs ansvar för att lära sig vilka sexuella faror som finns och hur de ska skydda sig från dessa. Med andra ord är det upp till flickorna själva att inte “försätta sig” i riskfyllda situationer. Vi tänker att denna diskurs kan rättfärdiga att flickor som inte tar sitt ansvar omhändertas för att fostras till att uppföra sig på, vad som konstruerats vara, “rätt” sätt.

Även följande citat visar på det skuldbeläggande av flickor som är vanligt förekommande i vårt material. Vi anser att de flickor vars fall vi presenterar här nedan är brottsoffer. Sanna hotas av sin pojkvän, Anna misstänks utsättas för våld av sin partner och Ulrika misstänks ha blivit utsatt för sexuella övergrepp. Nedanstående flickor konstrueras även de som aktörer när de, enligt oss, egentligen är/misstänks vara offer för mäns våld:

Sanna- Hon har under en lång period haft ett förhållande med en *pojkvän* som har uttryckt allvarliga hotelser gentemot Sanna. Dessa hot har begränsat hennes vardag.

Anna - [...] Hon har en *relation tillsammans med en man* som misstänks utöva våld gentemot henne.

Ulrika - Hon spenderar tid med *äldre ungdomar* [...] där det även finns misstankar om att Ulrika kan ha blivit utsatt för sexuella övergrepp.

I LVU-domarna kan vi se hur flickorna tillskrivs ansvar för situationerna då de själva beskrivs *utsätta sig* för riskfyllda miljöer. Det är en del av den normativa underordningen. Flickorna avviker från sina tillskrivna roller och blir då ansvariga för situationen.

Att pojkvänner och killar tas upp i domarna gällande flickor är även något Schlytter (1999) också såg i sin forskning. I domarna hon studerat fann hon att flickornas pojkvänner problematiserades på olika vis. Bland annat ansågs det vara ett problem om pojkvännerna var äldre eller invandrare. Däremot fann hon ingen LVU-dom gällande pojkar där flickvänner och äldre flickor nämnts. Hon anser det också vara osannolikt att det skulle anses problematiskt om en pojke hade en utländsk flickvän (Schlytter, 1999:92-93). Detta är inte en ny företeelse. Hamreby (2004) har bland annat sett hur umgänge med killar har haft inverkan på omhändertagande av flickor efter tillägget i Barnavårdslagen 1963, den så kallade raggparagrafen. Raggparagrafen uttrycks som könsneutral men den beskrivs av Hamreby vara till störst del inriktad på flickors sexuella beteende. Hamreby berättar om att det ansågs vara riskfyllt för flickor att umgås med "avancerade ungdomar" då flickorna kunde komma i kontakt med alkohol och förförelse (Hamreby, 2004:58). Vi tänker att dessa "avancerade ungdomar" skulle kunna översättas till de äldre män och killar som flickorna i de LVU-domar vi har studerat umgås med.

Claezon (2008) beskriver hur endast den normativa heterosexualiteten syns i dokument och domar medan övriga sexuella läggningar förblir osedda. Hon beskriver även att det finns en moralisk syn på flickor som umgås med äldre män. Sådana relationer ses oftast som problematiska, vilket Claezon menar innebär en underförstådd sexualmoral (Claezon, 2008:53-54, 65).

6.5 Prostitution

Enligt förarbeten till LVU (prop.1989/90:28 s. 67 & 109) syftar rekvisitet “annat socialt nedbrytande beteende” bland annat till att den unge prostituerar sig eller uppträder på sexklubb. Bland vårt material fann vi fyra flickor där prostitution/misstanke om prostitution nämndes som ett skäl för omhändertagandet.

Under denna rubrik presenterar vi citat från de fyra domar där prostitution utgjorde anledningen/en av anledningarna till omhändertagandet. I Fridas och Sabinas LVU-domar kan vi läsa följande:

Frida - Hon påbörjar *sexuella relationer* med män i syfte att få pengar eller saker i utbyte.

Sabina- Då Sabina bodde i ett av familjehemmen så prostituerade Sabina sig [...].

Som vi kan utläsa i ovanstående citat så beskrivs flickorna i termer som “säljer sex” “prostituerar sig” samt “i syfte att få saker eller annat i utbyte”. Detta är en av anledningarna till att flickorna sedan har blivit omhändertagna. Det finns inte så mycket kontextbunden information i flickornas domar som beskriver vilket sammanhang flickorna kommer ifrån eller hur de hamnat i situationer där någon erbjuder ersättning för sexuella handlingar.

Att prostitution är konstruerat som ett socialt problem är tydligt i de domar vi läst. Går vi ytterligare ett steg längre kan vi se på prostitution som ett konstruerat socialt problem som gäller kvinnor i första hand. Således läggs ansvaret på kvinnan som prostituerar sig. Dock frågar vi oss om prostitution skulle existera om det inte fanns män som tar sig rätten att köpa och på så sätt äga en kvinnas kropp. Återigen kan den ojämställda genusordningen, där kvinnans kropp är till för att behaga mannen, förklara detta.

I Ellinors citat kan vi läsa hur en pojke kontaktar Ellinor för att få bilder skickade till sig:

Ellinor - Ellinors pappa har även upptäckt att en pojke har tagit kontakt med henne genom internet och då *erbjudit henne pengar* för att skicka bilder på sig själv [...].

Vi vet inte vilken typ av bilder som pojken ville ha skickade till sig, det går endast att spekulera i. Det är inte heller beskrivet i Ellinors dom, hur hon besvarade denna förfrågan och om hon skickade några bilder till pojken. Pojken i fråga tar sig rättigheter gentemot Ellinor, genom att ställa en sådan förfrågan men varför väljer personen som författar LVU-domen att ta med det i texten? Ska Ellinor behöva stå till svars för vad denna pojke vill köpa av henne? Ansvaret tillskrivs Ellinor genom att det står med i LVU-domen där det beslutas varför hon ska bli omhändertagen.

I den diskurs vi lever i får vi lära oss "sanningen" om "horan" som något äckligt och dåligt. Flickor/kvinnor som har normbrytande sex blir ofta kallade för "hora" som skällsord. Detsamma gäller inte för pojkar/män som antingen är helt osynliga eller ses som hjältar.

Som vi tidigare belyst är ramen för när och hur en kvinna bör ha sex väldigt snäv. Gränsen mellan hora och madonna är hårfin. En kvinna som prostituerar sig bryter verkligen mot de samhälleliga normerna för hur en kvinna ska bete sig. Vi kan tolka det som att flickorna i dessa domar tillskrivs ansvar och att det anses att hon borde omhändertas för att skyddas från sitt problematiska beteende. En annan tolkning är att då prostitution ses som en del av mäns våld mot kvinnor, ses flickorna som offer och som skyddsvärda. Enligt denna tolkning blir ett omhändertagande av flickor som fått ersättning för sex en logisk konsekvens då de som offer ska beskyddas.

Om vi ser på prostitution ur ett makt- och genusperspektiv, kan vi se på prostitution som en produkt av den rådande könsmaktsordningen. Prostitution bygger på mäns makt och kvinnors underordning. Ibland talas det om prostitution som ett "fritt val". Dock kan vi utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv ifrågasätta om det finns några fria val överhuvudtaget. Är inte alla våra val styrda av samhällets normer? Normer som bestäms och konstrueras genom språkliga diskurser och de maktrelationer som de är uttryck för (Burr, 2003; Foucault, 2003; Hirdman, 2001). Enligt ett socialkonstruktionistiskt genusperspektiv är alltså prostitution, liksom alla andra företeelser i samhället, påverkat av könsstrukturer

och könsnormer. Problemet ligger inte hos de enskilda flickorna som prostituerar sig. De prostituerar sig på grund av samhällets rådande strukturer och det är dessa strukturer som bör ändras.

Bland de LVU-domar som vi presenterar under denna rubrik fann vi ett citat som stack ut från de andra:

Shadia- Personal samt Shadias anhöriga har uttryckt en oro över att hon *säljer sex*, dock förnekar Shadia detta. Hon har däremot sagt att hon vid ett flertal tillfällen lagt upp annonser på internet och att hon till följd av dessa annonser vid flera tillfällen har stämt träff med män för att sedan lura dem på pengar.

I Shadias citat ovan kan vi utläsa att hon har funnit ett sätt att utnyttja sin underordnade position i könshierarkin och vända den till sin fördel. Hon är ett offer för den patriarkala diskurs där män anser sig ha rätt att köpa hennes kropp. Samtidigt tar hon makt över situationen och utnyttjar männens begär, till att lura av dem pengar. Hon går från offer till aktör. Vi tolkar det som att hon utövar en slags motmakt och utmanar den rådande diskursen.

Här ovan har vi presenterat fyra flickor som har blivit omhändertagna på grund av att de har prostituerat sig/finns en misstanke om prostitution. Att flickor omhändertas på grund av det skälet har vi även kunnat se historiskt. Hamreby (2004) har beskrivit hur flickor under 1900-talet placerades i skyddshem för att fostras till god kvinnlighet. Denna insats syftade till att förhindra att flickorna skulle erhålla ett oacceptabelt beteende. Det kunde även vara en preventiv åtgärd i de fall då flickorna ansågs befinna sig i riskfyllda miljöer som kunde leda till prostitution. Enligt Hamrebys forskningsresultat så kan vi se hur flickor omhändertagits till följd av rädslan för att de ska prostituera sig. Dessa flickor fick en "feminin behandling" då det ansågs som nödvändigt som ett förebyggande arbete så att inte flickan skulle uppfattas som dålig och erhålla ett oacceptabelt beteende (Hamreby, 2004:98). Detta går att koppla till Johannissons (19994) studie där hon beskriver hur kvinnor med en aktiv sexuell lust i början av 1900-talet sågs just som prostituerade. Det ansågs ha en mental och moralisk sjukdom

som behövde botas. Detta härledde ibland till hospitalvård (Johannisson, 1994:64).

6.6 Sexualiserat beteende

Sexualiteten nämndes i en av de LVU-domar gällande pojkar vi studerat. I domen användes begreppet "sexualiserat beteende". Detta fångade vår uppmärksamhet då vi inte sett sexualiteten beskrivas med de orden i någon av LVU-domarna gällande flickor. Vad menas med ett "sexualiterat beteende"?

En annan sak som utmärker domen är att det verkar som att pojken har *utsatt någon* för ett "sexuellt avvikande beteende". Vi kan såklart inte veta detta säkert men vi baserar det på nedanstående citat:

Emil - Han har uppvisat ett *sexuellt avvikande beteende*.
Situationen rörde sig delvis om ett missförstånd, dels om en händelse mot en i personalen som han sedan har bett om ursäkt för. [...] Även om det har fungerat bättre på Emils nuvarande boende har han fortsatt att uppvisa ett *sexualiserat beteende*. Till detta kommer att flertalet boenden där det finns möjlighet till frivillig vård har bedömt att de inte kan tillgodose hans behov.

I de 20 LVU-domar gällande pojkar, som vi har tagit del av, är det endast i Emils dom som någon typ av sexuell handling nämns och som delvis ligger till grund för ett omhändertagande. Som vi tidigare diskuterat i texten är sexualiteten frånvarande i pojkarnas LVU-domar. Anledningen till det tänker vi är att konstruktionen av manlighet är att vara sexuellt aktiv men att det för flickor ses som en avvikande handling. Då vi i domen inte får mer information kring Emils "sexuellt avvikande beteende" eller hans "sexualiserade beteende" så är det svårt för oss att veta vad det syftar till. Eftersom det nämns och delvis ligger till grund för hans omhändertagande så bör det vara en handling och/eller ett beteende som är normbrytande och avvikande, även för en pojke.

Vi kan tolka citatet som att Emil gör en situation sexuell genom sitt beteende mot en i personalen på boendet där han bor. Vi får inte veta könet på personen han

utsätter, men om vi antar att det är en kvinnlig personal, så kan det vara en fråga om makthierarkier. Vi tänker att en vuxen kvinna, speciellt då hon representerar statens system, enligt rådande samhällsnorm, står över ett pojkbarn i makthierarkin. Detta på grund av Emils låga ålder och att han befinner sig i en beroendeställning gentemot en äldre och utbildad personal. Om detta stämmer har Emil alltså utsatt en auktoritär person för sitt "sexualiserade beteende". Detta skulle kunna vara en anledning till varför Emils sexualitet problematiseras i hans LVU-dom. Dock har han, då han är en pojke, möjlighet att utmana personalens position. Utifrån att män generellt konstrueras som det fysiskt starkare könet kan han utgöra ett fysiskt hot mot henne. Även hotet om sexuellt våld som är inbyggt i relationen mellan män och kvinnor i patriarkala samhällen påverkar hans position gentemot personalen. Det betyder att han, i den aktuella kontexten, kan bli överordnad, trots att personalen i nästan alla andra sammanhang har en starkare position.

Om det däremot är en manlig personal han utsatt sexuellt, skulle det kunna förklara varför det i domen sägs att han har ett "sexuellt avvikande beteende". Detta på grund av den rådande heteronormen.

Enligt Förvaltningsrättens bedömning blev Emil omhändertagen på grund av hans utåtagerande beteende, självskadebeteende samt att han har uppträtt på ett sexualiserat sätt. Det bedöms att den vård han är i behov av, delvis på grund av hans "sexualiserade beteende", inte kan ges på frivillig väg. Vi tänker att i och med att hans sexuella beteende beskrivs som avvikande rättfärdigar det också att han ska behandlas för det. Detta går i linje med Löfgren-Mårtenssons (2013) beskrivning av Foucaults tankar om hur klassificeringen av sexualiteter möjliggjorde behandling av det "avvikande".

När det gäller rättsliga normer kring ungdomars sexualitet förknippas de oftast, i LVU-domar, med hur just flickornas sexualitet bör se ut, enligt Schlytter. Det är flickorna som bedöms utifrån synen på deras sexuella handlingar (Schlytter, 1999:94). Detta kan ses som en motsättning till Emils LVU-dom, då han har uppvisat ett normbrytande beteende.

I de domar gällande pojkar som Schlytter studerat fann hon ingen pojke som blivit omhändertagen på grund av sitt sexuella beteende (Schlytter, 1999:93). Där skiljer våra studier sig åt.

7. Avslutande diskussion

I vår studie har vi sett att sexualiteten framställs på olika sätt i flickors respektive pojkars LVU-domar. Vi har även funnit att flickors sexualitet nämns i betydligt större utsträckning än pojkars. Genomgående i vår analys har vi visat exempel på hur flickors sexualitet konstrueras i LVU-domarna. Flickornas sexualitet konstrueras som destruktiv och skyddsvärd. Vidare har vi sett en paradox i hur flickorna å ena sidan konstrueras som offer för sin egen och pojkars sexualitet och å andra sidan som aktörer, som har sitt eget beteende att skylla när de utsatts för övergrepp. Gemensamt för alla flickorna i denna studie är att de anses behöva tvångsomhändertas oavsett om de konstrueras som offer eller aktörer. Vi hävdar att detta beror på den rådande patriarkala diskurs vi lever i. En förtryckande diskurs som vi alla är med och reproducerar.

Historiskt har flickor omhändertagits på grund av "vanartighet", "sedeslöshet" och "nöjeslystnad" och flickor har kunnat tvångsomhändertas även i preventivt syfte. I bedömningen av omhändertagandet fanns det ofta sexuella inslag och beteckningen "sexuell vanart" var ett rekvisit för omhändertagande av flickor fram till 1965. Efter det har lagen teoretiskt sett blivit könsneutral, dock inte i praktiken. Flickor omhändertas fortfarande av samma anledningar men istället för att säga att flickan är "sexuellt vanartig" heter det nu att hon har ett *annat socialt nedbrytande beteende*.

Hamreby (2004) beskriver hur det i början av 1900-talet ansågs att kyrkoherden var bäst lämpad för att bedöma huruvida ett barn skulle omhändertas. Det ansågs att kyrkan hade den bästa kunskapen om "tuktlöshet" och "laglöshet" (Hamreby, 2004:40). I dagens Sverige är det inte kyrkan som avgör huruvida ett barn ska omhändertas eller ej. Dock kan vi se att kristendomens inverkan på våra samhälleliga normer fortfarande är stor. Följande citat från Gamla testamentet anser vi går att koppla till den skuldbeläggning flickor som blivit utsatta för övergrepp tilldelas, som vi sett i vår studie:

"Ty Adam skapades först och sedan Eva. Och det var inte Adam som lockades utan kvinnan som lät sig lockas och förleddes till överträdelse." (1 Timoteusbrevet 2:13-14)

Förr besatt kyrkan en disciplinerande makt. Idag har den disciplinerande makten flyttat från kyrkan till politiken (fortfarande med inslag av kristna värderingar). Vad som kommer att definieras som sociala problem och vad som kommer att bli föremål för åtgärder är en politisk fråga. Politiken är en del av den patriarkala diskursen, där männen besitter makten och kvinnorna är underordnade. Därför anser vi att en ändring måste ske på strukturell nivå. Vi måste utmana den rådande diskursen och den ojämställda genusordningen. Den ojämställda genusordningen är minst sagt aktuell i dagens västerländska politiska läge, då en av världens mäktigaste män har gjort sig skyldig till sexuella trakasserier:

“We ask women why they don’t come forward when sexually assaulted. It’s because we live in a society where their abusers can become president.” (darrenhayes, 2016)

I linje med Schlytter (1999), anser vi att det behövs en offentlig utredning om flickors problematik och vad offentliga myndigheter har för ansvar för dessa flickors livsvillkor. Lagtexten måste också ändras, så att den täcker sociala problem bland flickor. Schlytter menar att dagens rättssystem är könsdiskriminerande och förmedlar och producerar sociala normer om män och kvinnor och relationen mellan dem (Schlytter, 1999:23, 105). I vårt resultat blir dessa könsnormer tydliga, då flickor och pojkar omhändertagits på grund av olika anledningar och att flickornas sexualitet sammankopplas med deras sociala problem i mycket högre utsträckning än pojkarnas.

Trots att det forskats mycket på detta område anser vi att det fortfarande är en viktig samhällsfråga att belysa. Den tidigare forskning vi tagit del av visar alla samma resultat, att flickor sexualiseras och att deras sexualitet konstrueras som ett problem i större utsträckning än pojkars, både historiskt sett och i nutid. Tyvärr visar vår studie att ingenting verkar ha förändrats, trots att vi ofta sägs bo i “världens mest jämställda land”.

Hamreby (2004) har sett att forskning om flickor och deras sociala problem inte nått lika stor spridning som forskning på pojkar. Utifrån det drar hon slutsatsen att kunskapen om flickors sociala problem inte nått fram till de sammanhang där den skulle kunna komma till användning (Hamreby, 2004:2-3).

Detta är en anledning till varför flickor och deras sociala problem behöver belysas, om och om igen tills förändring sker.

En idé till vidare forskning i ämnet är att studera hur klass spelar in på konstruktionen av flickors och pojkars sexualitet. Hamreby (2004) beskriver hur sexualitet och dåligt uppförande har kopplats samman med arbetarklassen. Gällande kvinnlig sexualitet så är det endast arbetarklassens kvinnor som besitter en sådan, medan borglighetens kvinnor inte ger uttryck för någon sexualitet (Hamreby, 2004:76). Det skulle också vara intressant att studera, med stöd av till exempel postkoloniala teorier, hur etniciteten spelar in i konstruktionen av flickors och pojkars sexualitet. Vi tänker att det även bland pojkar finns "dålig" sexualitet (vilket vi också sett i Emils fall) och att denna kan vara kopplat till deras etnicitet eller klass. Teorier om manlighet hade också kunnat vara behjälpligt vid analysen av Emils LVU-dom.

Under studiens gång har vi funderat över hur flickorna själva ställer sig till hur de framställs i domarna. Reflekterar de över hur deras sexualitet beskrivs och problematiseras? Dessa frågor kan en dokumentanalys bestående av LVU-domar inte besvara. Vi skulle istället behöva intervjua flickorna, vars LVU-domar vi studerat, för att få svar på våra funderingar.

Den mest centrala frågan som vi ställt oss under denna studie är om vi verkligen ska låsa in barn för att de utnyttjats sexuellt eller haft frivilligt sex? Är det inte dags att fostra männen/pojkarna att inte våldta istället för att fostra och lära tjejer att undvika att hamna i "riskfyllda miljöer där de riskerar att *utsätta sig* för farliga situationer"?

"[...] The law is like this room full of men. When it notises women, it inevitably simultaneously sexes them and embodies them." (Smart, 1995 citerad i Schlytter, 1999:19)

8. Referenslista

Berg, M-L. (2002). *Problemsyndrom hos flickor på särskilda ungdomshem*.
Allmän SiS-rapport 2002:2

Bergström, G. & Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB

Bibeln 1:a Timoteusbrevet 2:13-14

Billquist, L. & Johnsson, L. (2007). *Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte*.
Socialvetenskaplig tidskrift. Årgång 14:1 sid. 3-19.

Bowen, G. A. (2009). *Document Analysis as a Qualitative Research Method*.
Qualitative Research Journal, Vol. 9 Iss 2 pp. 27 - 40
Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. London: Routledge.

Claezon, I. (2008). *Att göra skillnad: könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar*. Edita Västra Aros

darrenhayes. (2016, 09 november). [Twitter post]. Hämtad från
<https://twitter.com/darrenhayes/status/796237627271716864>

David, M. & Sutton, D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund:
Studentlitteratur

FN:s barnkonvention, artikel 6 (2009)
<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten> (2016-11-22)

Foucault, M. (2003). *Övervakning och straff* (C. G. Liungman, övers. 4 ed.).
Lund: Arkiv

- Hamreby, K. (2004). *Flickor och pojkar i den sociala barnvården: Föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet*. Umeå: Print & Media.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus - om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber AB
- Johansson, H. (2006). *Brist på manliga förebilder: Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg: Intellecta Docusys.
- Johannisson, K. (1994). *Den mörka kontinenten: kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Nordstedts.
- Kalman, H & Lövgren, V. (2012). *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.
- Löfgren-Mårtensson, L. (2013). *Sexualitet*. Malmö: Liber AB
- Mattson, T. (2005). *I viljan att göra det normala – en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Malmö: Égalité
- Nygren, L. (2012). Risken finns, finns nyttan? Etiksprövningsnämnden och den kvalitativa forskningen. i: Kalman, H & Lövgren, V. (red): *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.
- prop.1989/90:28. Vård i vissa fall av barn och ungdomar
- Schlytter, A. (1999). *Kön och juridik i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS 1990:52. Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Stockholm: Socialdepartementet.
- SFS 2001:453. Socialtjänstlagen. Stockholm: Socialdepartementet

Socialstyrelsen (2009)

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8404/2009-126-182_2009126182.pdf (2016-11-08)

Vogel-Andersson, M. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor – Om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Rapport i socialt arbete nr 140, 2012. Stockholms Universitet

Wennstam, K (2004). *En riktig våldtäktsman*. Stockholm: Månpocket